

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Etnická identita Makedonců v České republice

Tereza Mrvíková

© 2017 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tereza Mrvíková

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Etnická identita Makedonců v České republice

Název anglicky

The ethnic identity of Macedonians living in the Czech Republic

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je identifikovat hlavní atributy etnické identity makedonského obyvatelstva žijícího na území České republiky.

Metodika

Teoretická část práce se bude opírat o odbornou literaturu a relevantní internetové zdroje. K dosažení stanoveného výzkumného cíle bude v praktické části práce využito kvalitativních výzkumných metod.

Doporučený rozsah práce

40 stran

Klíčová slova

Identita, Makedonci, Česká republika, kvalitativní výzkum

Doporučené zdroje informací

CORBIN, J. – STRAUSS, A L. *Základy kvalitativního výzkumu : postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-.

ERIKSEN, T H. *Etnicita a nacionalismus : antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-053-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus : čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2.

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin : možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 7. 12. 2016

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 15. 12. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 15. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Etnická identita Makedonců v České republice" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. března 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mé vedoucí práce PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D. za odbornou pomoc, cenné rady a připomínky a za věnovaný čas při vedení této bakalářské práce. Všem informátorům a informátorkám za jejich čas a ochotu při poskytování rozhovorů. Mým nejbližším za podporu a trpělivost, kterou se mnou měli v průběhu psaní této práce a v neposlední řadě Antoniu Nikoloskému, který mi umožnil poznat makedonskou kulturu.

Etnická identita Makedonců v České republice

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá problematikou konstrukce a různých proměn etnické identity, jež je sledována na příkladu makedonské komunity žijící v prostoru České republiky. Cílem práce je na základě získaných výpovědí od oslovených informátorů a informátorek zjistit, zda se identifikují se svou původní makedonskou identitou, případně zda preferují jinou z identit a jaké faktory k tomu vedou. Při sledování konstrukce etnické identity je práce zaměřena na otázku, jakou roli v tomto procesu sehrávají jazyk, životní styl, kultura nebo tradice. Terénní výzkum je založen na kvalitativním výzkumu v podobě biografické metody a techniky narativního a následně polostrukturovaného rozhovoru. Bakalářská práce tak na základě provedených rozhovorů ukazuje emický pohled na identitu Makedonců v České republice.

Klíčová slova: Identita, Makedonci, Česká republika, atributy, minorita, kvalitativní výzkum

The ethnic identity of Macedonians living in the Czech Republic

Summary

The bachelor thesis focuses on the problematic of construction and various forms of transformation of the ethnic identity, which is observed on the example of Macedonian community living in the Czech Republic. The main purpose of this thesis is to, based on the testimonies of number of approached informants, determine if they are identifying with their original ethnic identity or if they eventually prefer another identity and what factors are leading to their stance. During observation of the construction of the ethnic identity the thesis is focused on the question about what roles are in this process, playing language, lifestyle, culture or traditions. The field research is built on qualitative research in the form of biographical method and the technique of the narrative interview followed by semi-structured interview. Based on the conducted interviews, the bachelor thesis shows the emic view on the identity of Macedonians in the Czech Republic.

Keywords: Identity, Macedonians, the Czech Republic, attributes, minority, qualitative research

OBSAH

1 ÚVOD	8
2 CÍL PRÁCE A METODIKA	10
3 LITERÁRNÍ REŠERŠE	16
4 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	18
4.1 Osobní a kolektivní identita	18
4.2 Etnicita jako specifický druh kolektivní identity	19
4.3 Přístupy k etnicitě.....	22
4.4 Etnická stereotypizace.....	23
5 PRAKTICKÁ ČÁST	25
5.1 Historie migrace Makedonců do českých zemí	25
5.2 Vývoj makedonské komunity v České republice.....	27
5.3 Interpretace a analýza rozhovorů	31
5.3.1 Etnická identita z pohledu informátorů/informátorek	31
5.3.2 Mateřský jazyk z perspektivy informátorů/informátorek	34
5.3.3 Spolkový život makedonské komunity v České republice	36
5.3.4 Rodinný život a sousedské vztahy	40
5.3.5 Makedonská kultura a tradice a jejich udržování v České republice.....	43
5.4 Zhodnocení výsledků	50
6 ZÁVĚR	53
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	54

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj Makedonců v ČR v období 1994 – 2016.....27

Graf 2: Rozdíl v počtu občanů Republiky Makedonie v okresech mezi lety 2005 a 2016 .29

Seznam tabulek

Tabulka 1: Pasportizační údaje (1) 14

Tabulka 2: Pasportizační údaje (2) 15

Tabulka 3: Nejčastější destinace makedonských migrantů v roce 201630

1 ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá tématem makedonské komunity žijící v prostoru České republiky. Toto obyvatelstvo tvoří relativně početně malou skupinu, která na území České republiky a bývalého Československa pronikala ve třech hlavních migračních vlnách. Makedonci přicházeli do Československa v období mezi dvěma světovými válkami, v průběhu a po skončení občanské války v Řecku (1946 – 1949) ze severní části Řecka (Egejské Makedonie), kde pobývala velká část Makedonců a v období po rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie v roce 1992.

Makedonie se řadí k zemím s bohatou minulostí. V rámci dějin prožila dvě slavná období, po většinu let však byla pod neustálou nadvládou cizích mocností. Rozpad Jugoslávie byl provázen krvavými válkami, Makedonie se však v roce 1991 odpojila mírovou cestou. Na území Republiky Makedonie (FYROM)¹ ozbrojený konflikt započal až v roce 2001, kdy byl vyvolán spory mezi makedonskou majoritou a albánskou minoritou usilující o vlastní autonomii. Již od rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie se navíc Republika Makedonie potýkala se špatnou ekonomickou i politickou situací.

V současné době je hospodářská situace země stále velmi nestabilní. Mezi nejčastější problémy, se kterými se Makedonie potýká, patří korupce, šedá ekonomika, zahraničně politický spor s Řeckem o název Makedonie a vysoká míra nezaměstnanosti.² Nestabilní ekonomická a politická situace řadí Republiku Makedonii k jedné z nejchudších a nejzaostalejších zemí Evropy a také k zemi s vysokou mírou migrace. Až 25 % všech Makedonců žije mimo území Republiky Makedonie, menší procento žije i na území České republiky. Tato bakalářská práce svou pozornost soustředí právě na skupinu Makedonců, kteří od devadesátých let minulého století a od počátku 21. století žijí na území České republiky, tedy v jinoetnickém prostředí a řeší otázku, zda se příslušníci této skupiny ztotožňují se svým „makedonstvím“, nebo zde dochází k případným identitárním proměnám.

¹ Anglická zkratka znamenající Bývalou Jugoslávku federativní republiku. Nově vzniklý stát odmítlo Řecko a i některé další státy EU uznat jako „Republiku Makedonii“ či „Makedonii“. Řekové mají obavy, že by toto označení mohlo vyústit v územní požadavky na severní část Řecka, jež je označována jako Egejská Makedonie. Spor není stále dořešen, název FYROM se dále využívá, nicméně některé státy již ve smlouvách užívají kratšího názvu, který odpovídá makedonské ústavě.

² Míra nezaměstnanosti dosahuje 23,4 % (Active population, 2016, online).

Předkládaná práce je rozdělena do několika částí. Po úvodu následuje kapitola věnující se cíli práce, dále metodologická část zohledňuje kvalitativní výzkum, který je následně promítnut v praktické části práce. Poté následuje literární rešerše, kde je představen dosavadní stav výzkumu na dané téma, respektive jsou zde představeny tituly, které byly na dané téma již vydány. Za literární rešerší následuje teoretická část práce, ve které jsou vysvětleny klíčové pojmy a teoretické přístupy k otázkám identit, zvláště pak národních/etnických.

Praktická část začíná historickým exkurzem zkoumané etnické skupiny, kde je objasněn příchod makedonských imigrantů na území dnešní České republiky. Další část se věnuje současnému stavu makedonské komunity v České republice. Poté následuje analýza a interpretace rozhovorů získaných z provedených narativních rozhovorů s vybranými informátory a informátorkami z některých českých měst. Závěrečná kapitola se soustředí na vyhodnocení výsledků ze získaných rozhovorů prostřednictvím vlastního biografického výzkumu, které byly nezbytné pro zodpovězení hlavního výzkumného cíle bakalářské práce.

2 CÍL PRÁCE A METODIKA

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem a na základě jakých atributů makedonské obyvatelstvo žijící na území České republiky konstruuje svou etnickou identitu a zda po určité době v jinoetnickém prostředí dochází k proměnám této identity. Tato problematika je sledována z emické perspektivy, tj. z pohledu samotných zástupců této skupiny, kteří poskytli v rámci daného výzkumného šetření rozhovor.

Metodika řešené problematiky bakalářské práce se opírá o kvalitativní výzkum v podobě biografického výzkumu. Sociolog Anselm Strauss a socioložka Juliet Corbinová (1990, s. 10) o kvalitativním výzkumu uvádí: „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.*“ Jedná se tedy o nečíselné šetření, které svého cílu dosahuje pomocí induktivní logiky. Na začátku výzkumu probíhá proces pozorování a sběru dat. V průběhu výzkumu se výzkumník snaží o získání všech možných dat, které by byly relevantní k jeho zkoumanému fenoménu. V závěru pak výzkumník na základě sesbíraných dat může předběžně formulovat závěr, navrhopvat a vytvářet nové hypotézy a teorie (Disman, 2002, s. 286–287). Výhodou kvalitativní výzkumné metody je schopnost získání hloubkového popisu případu a rovněž ucelený detailní popis zkoumaného jedince, skupiny či fenoménu. Nevýhodou výzkumu je práce s omezeným počtem jedinců a průběhem v obvykle jedné lokalitě, která nemusí být zobecnitelná na ostatní jedince v odlišném prostředí. Dalším záporem je časová náročnost výzkumu při sběru a následné analýze dat (Hendl, 2005, s. 48–49).

Vzhledem k tématu práce byl za nejvhodnější techniku sběru dat vybrán narativní (biografický) rozhovor s následně navazujícím polostrukturovaným rozhovorem, který probíhal podle předem připravených tematických okruhů.

Narativní rozhovor je typ nestandardizovaného kvalitativního dotazování a využívá se zejména pro biografický výzkum. Tento druh rozhovoru zpracoval v roce 1977 německý sociolog Fritz Schütze. K narativnímu rozhovoru se přistupuje především v situaci, kdy není možné od narátora³ získat zkušenosti s danou problematikou prostřednictvím normálního schématu otázka – odpověď. Při tomto druhu rozhovoru je narátor tazatelem vybízen k volnému vyprávění svého životního příběhu. Výhoda narativního rozhovoru

³ V rámci bakalářské práce je užíváno označení narátor či informátor. Tato označení jsou zde použita jako synonyma. Označení informátor/narátor je využíváno v kvalitativním výzkumu.

spočívá v tom, že narátorovo vyprávění není nijak omezeno předem danými otázkami od tazatele a narátor tak může sám vstoupit do hloubky daného tématu. Tazatel na začátku rozhovoru narátorovi sdělí téma a dále do vyprávění významněji nezasahuje. Narativní rozhovor pomáhá odhalit subjektivní zkušenosti, které by mohly zůstat prostřednictvím přímého dotazování, skryty. Nevýhodou narativního rozhovoru je časová náročnost následné transkripce rozhovoru (Hendl, 2005, s. 180).

Rosenthalová v roce 1995 metodu narativního rozhovoru dále rozvinula a rozdělila rozhovor na dvě fáze. V první fázi hlavního vyprávění vyzývá tazatel narátora k volnému vyprávění životního příběhu a ke druhé dotazovací fázi se přistupuje v momentě, kdy narátor již neví, co o svém životě vypovědět. V takovém případě tazatel klade dva typy otázek – internální (otázky, které se váží na dovyprávěný příběh) a externální (otázky věnující se tématům, které narátor během rozhovoru nezmínil, a pro tazatelův výzkum mají podstatný význam) (Rosenthal 1995, cit. dle Hendl 2005, s. 180–181).

Pro polostrukturovaný rozhovor je charakteristický předem vytvořený seznam otázek nebo tematických okruhů, jež jsou důležité pro lepší pochopení výzkumného cíle. Výhodou tohoto typu rozhovoru je volnost v kladení otázek. Záleží na tazateli, v jakém pořadí a jakým způsobem se od dotazovaného snaží získat určité informace. Během polostrukturovaného rozhovoru často dochází k tzv. prohlubujícím či sondážním otázkám (Hendl, 2008, s. 174–175). Nevýhodou uvedeného rozhovoru můžou být návodné otázky, jež tazatel klade v případě, že zapomene na objektivitu a projeví subjektivní postoj (Reichel, 2009, s. 111–112).

Samotný terénní výzkum pro tuto bakalářskou práci probíhal od začátku prosince 2016 do začátku března 2017. Nejdříve došlo k výběru potenciálních informátorů a informátorek, který byl zajištěn více způsoby. První informátor byl vybrán na základě autorčiny osobní známosti ze střední školy a dalších pět informátorů a informátorek bylo následně vybráno za pomoci metody sněhové koule.⁴

Další kontakty na informátory a informátorky bylo možné získat prostřednictvím velvyslanectví Makedonské republiky v Praze, zažádáním a přijetím do skupiny *Macedonians in the Czech Republic* na sociální síti Facebook, návštěvou spolku *Lastavica*,

⁴ Metoda sněhové koule znamená, že doporučení a kontakty je možné získat od již zpozídaných informátorů. Tato metoda je vhodná zejména ke studiu skrytých populací, k nimž by bylo tradičnějšími metodami těžké proniknout. Metoda sněhové koule je sama o sobě pouhou technikou získávání výběrového souboru (Hartnoll, 1997, s. 13–19).

který v České republice sdružuje občany bývalé Jugoslávie a návštěvou balkánské restaurace Underground na Praze 2.

Velkým přínosem pro tento výzkum byla jistě návštěva makedonského velvyslanectví, kde bylo možné získat nejen kontakty na další informátory a informátorky, ale také provést rozhovor s makedonským velvyslancem Paskalem Stojcheskim. Tento rozhovor se uskutečnil 12. 12. 2016 na Velvyslanectví Makedonské republiky na Praze 6. Na základě tohoto rozhovoru byl získán přehled o vývoji makedonských imigrantů na českém území a také o důvodech jejich usídlení v jednotlivých okresech České republiky.

Před samotným vstupem do terénu byly vytvořeny tematické okruhy, které se v průběhu výzkumu mírně měnily a upravovaly. Tematické okruhy byly stanoveny následovně:

- Etnická identita
- Jazyk
- Spolkový život
- Kultura a tradice

Narativní rozhovory byly uskutečněny s deseti osobami – pět mužů a pět žen makedonského původu. Zkoumaná skupina se skládala ze dvou generací – dotazovaní narození v šedesátých a devadesátých letech 20. století na území Makedonie, výjimku tvořila nejmladší informátorka narozená v roce 2001. Věkové rozpětí skupiny bylo 15 až 53 let.

Narativní rozhovory probíhaly na místech, které si informátoři a informátorky sami vybrali a na kterých se cítí příjemně a uvolněně. Pět rozhovorů proběhlo v domácnostech narátorů a narátorek, ostatních pět se uskutečnilo v kavárně, obchodních centrech nebo v restauraci.

Oslovení narátoři a narátorky byli před zahájením rozhovoru obeznámeni s tématem bakalářské práce. Následně byla každému z nich zaručena naprostá anonymita, tedy že se jejich jméno ani jméno dalších jimi zmiňovaných osob v rozhovoru neobjeví v bakalářské práci. Všichni oslovení byli dotázáni, zda souhlasí s pořízením nahrávky na mobilní telefon, která bude sloužit pro následnou transkripci a přesnou interpretaci rozhovorů. Narátoři a narátorky byli informováni, že tyto nahrávky poslouží pouze pro účely výzkumu

v bakalářské práci a jejich následná transkripce bude uložena v osobním archivu. S pořízením nahrávky všichni oslovení souhlasili.⁵

Následně byli informátoři a informátorky požádáni, aby začali vyprávět svůj životní příběh, na který posléze volně navázal polostrukturovaný rozhovor. Tento typ rozhovoru sloužil pro objasnění skutečností týkající se hlavní výzkumné otázky, případně k dalšímu vysvětlení a objasnění výpovědi ze strany informátora/informátorky. Polostrukturovaný rozhovor se odrážel od již výše zmíněných tematických okruhů.

Všechny provedené rozhovory trvaly více než hodinu a půl. Nejdelší narativní vyprávění trvalo 1 hodinu a 58 minut. Nejkratší rozhovor trval 1 hodinu 31 minut. Délka rozhovorů se odvíjela od ochoty sdílet svůj životní příběh, momentálního rozpoložení a také podle znalosti českého jazyka. Zpočátku se většině informátorům/informátorkám do rozhovoru příliš nechtělo, někteří se styděli za svou chybnou češtinu. Po pár minutách rozhovoru se však již uvolnili a rozhovořili se o svém životě a osobních zážitcích. Rozhovory byly vedeny převážně v českém jazyce, u dvou informátorek, které v České republice žijí kratší dobu (2 roky, 6 let), byl nápomocný anglický jazyk. Tato skutečnost vnesla do výzkumu mírné komplikace, transkripce z angličtiny do češtiny byla časově náročnější.

Po každém provedeném narativním a polostrukturovaném rozhovoru byla provedena transkripce v českém jazyce, které bylo využito pro následnou interpretaci a analýzu v praktické části bakalářské práce. Provedené rozhovory byly informačně nabitě a pro vybraný výzkum velmi přínosné.

Tabulky s pasportizačními údaji na následujících stranách přehledně zachycují informace o jednotlivých informátorech a informátorkách. Z první tabulky je možné vyčíst fiktivní jméno, dále pohlaví, rok narození, místo narození, současné bydliště, povolání a počet let strávených v České republice. Druhá tabulka obsahuje základní informace týkající se konkrétních rozhovorů, datum rozhovoru, místo, kde se rozhovor uskutečnil a narativní priority. Narativní priority při rozhovoru představují situaci, kdy se narátor/narátorka opakovaně zmiňuje a vrací k určitým osobám, situacím nebo tématům.

⁵ Autorka práce se v průběhu svého terénního výzkumu řídila Etickým kodexem České asociace pro sociální antropologii (CASA, online). Anonymizace vyplývá ze Zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (Zákon o ochraně osobních údajů, 2000, online).

Tabulka 1: Pasportizační údaje (1)

Označení narátora/ narátorky ⁶	Pohlaví	Rok narození	Místo narození	Současné bydliště	Povolání	Počet let v ČR
Antonio	muž	1992	Prilep, Makedonie	Praha	Student VŠ	14
Marija	žena	2002	Bitola, Makedonie	Ústí nad Labem	Studentka ZŠ	13
Biljana	žena	1992	Kravari, Makedonie	Zlín	Studentka VŠ	2
Goren	muž	1964	Skopje, Makedonie	Praha	Podnikatel v pohostinství	17
Elizabeta	žena	1967	Lopatica, Makedonie	Praha	Prodavačka	14
Adrijana	žena	1990	Kočani, Makedonie	Praha	Studentka VŠ	12
Blagoja	muž	1966	Ohrid, Makedonie	Praha	Číšník	20
Antoan	muž	1969	Kočani, Makedonie	Brno	Recepční v hotelu	16
Anastasija	žena	1992	Skopje, Makedonie	Praha	Studentka VŠ	6
Deniel	muž	1965	Tetovo, Makedonie	Praha	Podnikatel v oblasti nemovitostí	18

Zdroj: vlastní zpracování autorky

⁶ V rámci bakalářské práce jsou uvedena jména všech narátorů/narátorek smyšlená a neodpovídají jejich skutečným jménům.

Tabulka 2: Pasportizační údaje (2)

Označení narátora/narátorky	Datum rozhovoru	Místo rozhovoru	Narativní priority
Antonio	9. 12. 2016	Byt informátora, Praha	Dětství, makedonská kuchyně, přítelkyně
Marija	19. 12. 2017	Byt informátorčiných rodičů, Ústí nad Labem	Dětství, český jazyk, odlišná kultura a zvyky
Biljana	8. 1. 2017	Kavárna Mr. Coffee, Zlín	Rodina, studium, přítel, makedonská kuchyně
Goren	18. 1. 2017	Byt informátora, Praha	Práce, rodina, makedonská kuchyně, zvyky
Elizabeta	21. 1. 2017	Byt informátorky, Praha	Rodina, jazyk, uchování kultury
Adrijana	29. 1. 2017	Café Bar Deštník, Praha	Dětství, otec, český jazyk
Blagoja	3. 2. 2017	OC Arkády, Praha	Práce, identita, náboženství
Antoano	10. 2. 2017	Byt informátora	Rodina, výchova dětí, kulturní asimilace
Anastasija	16. 2. 2017	OC Chodov, Praha	Výchova, škola, matka, identita
Deniel	18. 2. 2017	Restaurace „U Labutě“, Praha	Cestování, rodina, výchova dětí, zvyky

Zdroj: vlastní zpracování autorky

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

Makedonskou minoritu v České republice asi nejintenzivněji sleduje známý český balkanolog makedonského původu, Ivan Dorovský. Za období občanské války v Řecku (1946 – 1949) byl jako dítě z oblasti Egejské Makedonie transportován do tehdejšího Československa. O problematice Makedonci v České republice sepsal mnoho děl – monografie, slovníky a učebnice.

Česko-makedonskými vztahy se zabývá monografie *Studia Macedonica II*, kterou Dorovský napsal v roce 2015. Tato monografie je souhrnem dvaceti studií a statí vědeckých pracovníků českých a makedonských univerzit a akademických ústavů a poukazuje na počáteční kulturní styky mezi těmito dvěma národy. Monografie je výsledkem česko-makedonské odborné spolupráce a její obsah je věnován zejména diferencí v otázkách jazyka, historie, literární tvorby a mnoho dalšího.

O makedonské minoritě v České republice dále pojednává publikace *Makedonci žijí mezi námi* (1998). Dorovský společně s Dmitrem Kirjakovským sepsal publikaci *Ilinden je v nás* (2003), která obsahuje studie. Tyto texty se soustředí zejména na makedonskou imigraci na území nynější České republiky v období 19. a 20. století.

O kulturní různosti v souvislostech mezi-etnického kontaktu píší autorky Dana Bittnerová a Mirjam Moravcová ve své publikaci *Etnické komunity v kulturním kontextu* (2008). Dílo obsahuje kapitolu *Makedonci v Praze. Skupina zaměstnanců služeb* věnující se Makedoncům žijícím a pracujícím na území Prahy. Autorky v této kapitole předkládají historický exkurz a ptají se, z jakého důvodu na území České republiky Makedonci přišli, dále zde uvádějí základní statistické údaje o počtu Makedonců v rozdílných obdobích. Publikace klade důraz na poznání každodenního života Makedonců, kteří v České republice, zejména pak v hlavním městě, našli uplatnění v sektoru služeb. Není zde opomíjena ani otázka integrace/asimilace do českého prostředí a společnosti. Závěrem je proveden výzkum, který zachycuje postoj Makedonců vůči většinové české populaci.

Na otázku etnické identity Makedonců se v knize *Kdo jsem a kam patřím* (2005) opět soustředí autorky Bittnerová a Moravcová. První část knihy tvoří metodologie výzkumu a teoretické pozadí a v další části je poté shrnutí z jednotlivých výzkumů etnických a národnostních minorit na území České republiky. Kniha obsahuje kapitolu *Etnická image*

Makedonců–podnikatelů v Praze, která pomocí prováděného výzkumu poukazuje na deklarování etnické identity Makedonců v kontextu jejich soužití s českou společností.

O historii migrace z Makedonie do českých zemí pojednávají v publikaci *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy* (2008) etnologové a etnoložky Zdeněk Uherek, Zuzana Korecká a Tereza Pojarová. Publikace se věnuje mezinárodní migraci a představuje vybrané případy významných imigračních skupin v České republice. Na otázku makedonské migrace do českých zemí se v kapitole *Migrace z Makedonie a její proměny* konkrétně zaměřila Korecká. V dané kapitole klade důraz na odlišné motivy emigrace – pracovní, nucená či politická. Autorka dále vymezuje konkrétní roky migračních vln a předkládá základní statistické údaje o makedonských imigrantech v České republice.

4 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Pojmy jako jsou identita, etnicita, etnická identita či skupina je možné v dnešní době expandující světové globalizace slyšet poměrně často. Pokud je ovšem na celou problematiku nahlíženo z odborného hlediska, je zapotřebí si tyto klíčové pojmy nejprve ozřejmit.

V části práce budou vysvětleny pojmy osobní (individuální) a kolektivní (sociální) identita a dále etnicita, která bude chápána jakožto specifický druh identity kolektivní. Jednotlivé kapitoly budou dále zaměřeny na přístupy k etnicitě a na proces etnické stereotypizace.

4.1 Osobní a kolektivní identita

Pojem identita pochází z původně latinského slova *identicus*, což značí stejný, totožný, tentýž (Tesař, 2007, s. 53). S daným termínem se lze častěji setkávat v odborné literatuře od konce šedesátých let 20. století. V případě hledání správné definice pro pojem identita je možné narazit na celou řadu vymezení. Každé z nich tento pojem definuje rozdílně, v některých případech se mohou definice dokonce navzájem vylučovat. Je tedy pravděpodobné, že se právě z tohoto důvodu objevují stále nové teorie, které by byly lepším vysvětlením pro celou problematiku.

Thomas Hylland Eriksen (2012, s. 105) identitu definuje následovně: „*Identita v antropologickém diskurzu znamená být (se sebou) totožný stejně jako být odlišný.*“ Identita je proces, který se průběžně po celý život jedince utváří, a to především pomocí interakce s okolním prostředím (Petrucijová, 2005, s. 24). Peter L. Berger a Thomas Luckmann (2001, s. 171) k identitě doplňují: „*Identita je jev, který je výslednicí dialektiky vztahu jedince a společnosti.*“

Významný německý egyptolog Jan Assmann (2001, s. 116) tvrdí, že člověk chápe sám sebe jako jedince pouze tehdy, nakolik sám sebe opravdu zná. Assmann dále rozlišil identitu na dva druhy. Prvním druhem je identita „JÁ“, která se dále člení na osobní, individuální identitu. Druhým typem identity je „MY“, který je nazván kolektivní identitou. Vztah, který existuje mezi oběma typy, je vysvětlen pomocí dvou tezí. Teze č. 1 uvádí „JÁ“ jako prvek, jež působí směrem zvnějšku dovnitř. Jedinci podílejícímu se na interakčních a komunikačních vztazích skupiny, s níž je ztotožňován tím současně vzniká možnost budovat si svou osobní identitu. Zatímco „JÁ“ se v této tezi drží v pozadí, identita

„MY“ se dostává na přední místo. První teze je postavena na myšlence, že identita je sociogenním čili společenským fenoménem. Na rozdíl od první teze je druhá – „MY“ postavena založena na skutečnosti pouhého individuálního vědomí a vědění. Tento fakt je způsoben tím, že se kolektivní identita nepoužívá mimo příslušnou skupinu, která by se k uvedenému „MY“ řadila. Její působení má směr zvnějšku dovnitř (teze č. 2).

Pojem identita nabývá dvou základních významů: rozlišit lze osobní (individuální) a kolektivní (skupinovou) identitu. Osobní identita vyjadřuje vztah jedince k sobě samému a v rámci společenství odráží rozdíly, které se vyskytují uvnitř skupiny. Identita kolektivní představuje soubor znaků, hodnot a podmínek vytvářející sounáležitost se skupinou lidí. Pocit totožnosti s danou skupinou je většinou utvořen pomocí konkrétních znaků, které jsou různého charakteru, nicméně jsou totožné pro danou skupinu. Je to například jazyk, životní styl, kultura nebo společná historie. Skupina se díky stejným znakům odlišuje a vymezuje vůči ostatním jedincům z jiné skupiny. Utváří se tak dvojí vztah – „MY“ uvnitř své vlastní skupiny a „ONI“ oproti odlišné skupině. Do skupinové identity patří například etnická identita.

Z pohledu společenství je kolektivní identita vyjádřením pocitu podobnosti v určité skupině. Obě zmíněné identity se navzájem nevylučují, jelikož je v mozku centrum pro každou z nich a dalo by se tak jednoduše říci, že každý jedinec má v sobě dvě „JÁ“ (Tesař, 2007, s. 53).

Předkládaná bakalářská práce na identitu nahlíží z pozice sociálního konstruktivismu, v takové podobě, jak ho představili společností američtí sociologové Berger a Luckmann v knize *Sociální konstrukce reality* (1999). Berger a Luckmann (1999, s. 170) uvádí: „*Klíčovým prvkem subjektivní reality je pochopitelně identita, mezi níž a společností, podobně jako je tomu v případě veškeré subjektivní reality, existuje dialektický vztah*“. Identita je utvářena v rámci sociálních procesů. Tyto sociální procesy, jež participují při vytvoření a následného udržení identity, jsou dány sociální strukturou.

4.2 Etnicita jako specifický druh kolektivní identity

Dalším klíčovým pojmem je pro předkládanou bakalářskou práci fenomén etnicity. Ani etnicita není jednoznačně definována a nejedná se o lehce uchopitelný pojem. V posledních letech začíná zájem o etnicitu vlivem globalizace stoupat. Etnicita se

skloňuje ve všech možných pádech, ať už ze strany médií či v běžné každodenní mluvě. Termín *eticita* se poprvé v psané formě objevil v roce 1972 mezi hesly v *Oxfordském slovníku angličtiny* (*Oxford English Dictionary*). Nicméně termín byl poprvé užít o téměř dvacet let dříve, roku 1953. V tomto roce byl poprvé použit americkým sociologem Davidem Riesmanem (Eriksen, 2012, s. 21). Skutečný původ slova *etnický* je však ještě mnohem starší a je odvozen z řeckého slova *ethnos*, jež představovalo výraz pro pohana či barbara (Williams, 1976, s. 119).

Pojem *eticita* je vymezen ve *Velkém sociologickém slovníku* (1996, s. 276) jako: „(...) vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu.“ Z definice tedy vyplývá, že se jedná o vnímání vlastní etnické identity, s čímž úzce souvisí sebe-klasifikace daných osob. Pokud tak jedinec náleží k určité etnické skupině, vymezuje se tato skupina vztahem „MY“ versus odlišná etnická skupina „ONI“. Faktory, jež toto vymezení ovlivňují a jsou sdíleny členy společné skupiny, mohou být na základě „objektivních“ prvků, jako je například jazyk, kultura nebo náboženství, nebo na základě „subjektivních“ prvků, jakými je například etnická identita.

Dle českého etnologa Leoše Šatavy (2009, s. 14) se problematika *eticity* a etnické příslušnosti pohybuje mezi dvěma různými polohami. První polohou je tradiční, ryze národní (etnická) koncepce. Prostřednictvím této koncepce se jedinec může vymezit vůči jiné sociální skupině, která sdílí odlišné vzorce chování a myšlení. Dále může utvořit své národní (etnické) vědomí na základě jasně stanovených entit, mezi které se řadí jazyk, kultura a mravy. Šatava (2009, s. 14) tvrdí, že národní (etnické) vědomí je: „(...) transparentní a existuje prakticky nezávisle na vůli osob.“ V případě druhé opačné polohy je etnické vědomí kladené nad občanské či nad lidské cítění, bráno za uměle vytvořený sociální konstrukt (Šatava, 2009, s. 14–15).

Eticita je v případě moderního diskursu chápána jako relace mezi dvěma a více skupinami. Podle tohoto uchopení je poté možné označit za „etnické“ vše, čím lze vymezit „MY“ od druhých – „ONI“. *Eticita* je relační a situační, není permanentní ani přirozená (Eriksen, 2007, s. 105).

Etnicita je dále úzce spjata s tradicemi, představou o společném původu, jazykem nebo s kolektivními zkušenostmi, kterými jsou vytvářeny meziskupinové hranice (Barth, 1969, s. 10–11). Mezi atributy, o které se mohou tyto etnodiferenční znaky opírat, patří například běžně zmiňovaný společný jazyk. Prostřednictvím jazyka je možné předávat normy, tradice, zvyky a další. Z toho důvodu bývá uváděn za jeden z hlavních znaků národa a etnické skupiny. Salzman (1996, s. 79) uvádí spojitost jazyka s etnickou identitou následovně: „*Určitý národ je pravidlem svázán s určitým jazykem a tento jazyk více než cokoliv jiného slouží jako národní symbol etnické identity a jedinečnosti.*“

Pomocí jazyka lze vnímat realitu a svět okolo nás a následně ji kategorizovat. Právě proto hraje pro jedince tak důležitou roli jeho mateřský jazyk. Vnímat okolní svět z pohledu mateřského jazyka, je pro jedince nejbližší možné vnímání, které mu přináší jistotu, pocit bezpečí a zázemí. Je to také určitý způsob, jak projevat svou původní identitu a kulturu v cizím prostředí. Za předpokladu, že se jedinec naučí dokonale cizí jazyk, bude pro něj nový jazyk pouze komunikačním prostředkem bez citové složky. Pomocí mateřského jazyka je možné vyjádřit naplno své emoce a nejhlubší myšlenky. Pro cizince se mateřština stává znakem domova, ačkoliv v něm fyzicky nejsou.

Šatava (2009, s. 116) vymezuje klíčový pojem *mateřský jazyk*, který může nabývat několika významů takto:

- a) jazyk, který nás naučila matka;
- b) první naučený jazyk, bez ohledu na to, kdo nás jej naučil;
- c) silnější jazyk v průběhu života;
- d) mateřský jazyk regionu nebo země;
- e) jazyk, který osoba nejčastěji užívá;
- f) jazyk, ke kterému má osoba pozitivnější vztah a náklonnost.

Mezi další možné atributy etnicity se řadí kultura, společná historie, pocit domoviny, kolektivní paměť či obývané území. Atributy jsou důležité zejména pro upevňování a rozvíjení etnického povědomí příslušníků každého menšinového společenství. Díky atributům je možné uvědomění si své vlastní etnicity a příslušnosti k určité skupině a zároveň vymezení se vůči ostatním.

Britský sociolog Anthony D. Smith (Smith 1989, cit. dle Tesař 2007, s. 19–20) ustanovil šest základních atributů pro vymezení etnika takto:

- 1) Vlastní kolektivní jméno.
- 2) Mýtus o společném původu.
- 3) Sdílená historická paměť.
- 4) Jeden či více odlišujících prvků společné kultury.
- 5) Spojení s určitou „vlastí“.
- 6) Pocit solidarity s významnými částmi populace.

Každé etnikum má v sobě však určitou originalnost, a proto jsou jednotlivé atributy vždy odlišné a příkládá se jim i rozdílná důležitost. Atributy se také proměňují v souvislosti s tím, vůči komu se právě skupina vymezuje.

Také z toho vyplývá, že etnicita je především vztah a není stálým jevem, může vzestoupit na vyšší nebo naopak sestoupit na nižší úroveň a jedinci se může stát, že může pocítit více úrovní etnicity, jež se vzájemně nebudou vylučovat (Tesař, 2007, s. 55). Etnická identita je tedy v této práci chápána jako dynamický a proměnlivý jev.

4.3 Přístupy k etnicitě

Jak bylo výše uvedeno, pojem etnicita je považován za poněkud „komplikovaný“, a proto je pro pochopení pojmu etnicita zapotřebí uvést dva navzájem protichůdné antropologicko-sociologické přístupy neboli dvě teorie, jež zkoumají etnicitu. Teorie etnicity, které podléhaly a doposud podléhají neustálým diskuzím, pochází z 20. století. První teorií je teorie primordialistická, jež definuje etnicitu jako cosi hluboce vžitého uvnitř každého jedince. Etnicita je optikou daného přístupu vnímána jako něco daného, přirozeného, co společnost nijak nevytváří a předává se generačně. „*Identita jedince a jeho příslušnost ke skupině je dána objektivními kritérii. Etnicita se geneticky dědí a jedinec se stává členem skupiny narozením*“ (Šavelková, 2007, s. 208–237).

Druhým přístupem, teorií pro pochopení pojmu etnicita je teorie konstruktivistická. Tato teorie se v dnešní době těší většímu zájmu, má více zastánců a etnicitu chápe jako cosi vzniklého v průběhu času, dějin. Na identitu je z tohoto hlediska nahlíženo jako na

konstrukt vyprodukovaný společností. V konstruktivistické teorii je důležitým aspektem sociální konstrukt, který pomáhá ke vzniku etnika a oproti primordialistické teorii zde není potřeba biologických předpokladů (Hirt, 2007, online). Konstruktivistický přístup na identitu pohlíží jako na stejnost, či ztotožnění se. Stejnost není brána za automaticky danou, ale je sociálním konstruktem. Lidé jsou často přesvědčeni, že se určitá skupina od ostatních musí diferencovat pouze pomocí stejných znaků. Během procesu symbolického vytváření stejnosti/odlišnosti jsou oddělováni nositelé společných znaků od těch „Druhých“ (dichotomie „My“ vs. „Oni“). Konstruktivismus spatřuje atributy kolektivní identity v dějinách, ze kterých pramení společný původ. Je to zejména společný jazyk, folklór nebo tradice a zvyky (Hirt, 2005, s. 26–28).

Přelomem pro pochopení a pokusu o správné vystižení pojmu etnicita byl rok 1969. Toho roku napsal Barth knihu s názvem *Ethnic Groups and Boundaries* (1969). V knize autor zamítl „klasickou“ primordialistickou teorii, jenž definuje koncept etnicity jako něco nezaměnitelného, pevně určeného – obyčejně i daného kulturou (jazyk, historie, náboženství a další). Barth se v knize naopak zaměřil na aspekt, který je lokalizován mezi individuálními etnickými identitami – hranice.

Interakce s odlišnými etnickými skupinami zapříčinila uvědomění si své vlastní etnicity a kulturní odlišnosti od ostatních. „*Etnicita se týká vztahů mezi skupinami, jejichž členové považují příslušníky jiných skupin za kulturně odlišné. [...] Jako znaky kulturní odlišnosti lze v interetnických situacích použít řadu různých kritérií – fenotyp (vzhled či „rasa“), jazyk, náboženství, nebo dokonce oděv*“ (Eriksen, 2008, s. 316–317). Z citace je tak zřejmé, že schopnost uvědomit si svou vlastní etnicitu je opravdu možné až v návaznosti na situaci, ve které dochází k interakci s lidmi, kteří jsou od nás určitým způsobem rozdílní, znovu tak lze konstatovat, že etnicita je relační.

4.4 Etnická stereotypizace

Stereotyp, ať už z hlediska pozitivního či negativního je: „*příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorií. Jeho funkce spočívá v tom, že má ospravedlnit (racionálně vysvětlit) naše chování a postoj vůči této kategorii*“ (Allport, 2004, s. 215). Stereotyp však není totéž, co předsudek nebo kategorie. Nelze všechny jedince z jedné určité kategorie „zaškatulkovat“ a přiřadit jim identickou vlastnost, pomocí které by se vyznačovali.

Takový způsob zabraňuje v přemýšlení o pojmu *stereotyp* rozdílně. Stereotyp zastává funkci nástroje, „*má poskytnout ospravedlnění našemu kategorickému přijímání (či odmítání) nějaké skupiny, jednak jako nástroj na třídění či výběr, aby se nám vnímání a uvažování příliš nekomplikovalo*“ (Allport, 2004, s. 216).

Samotný pojem *stereotyp* je možné v oboru společenských věd registrovat od roku 1922, kdy ho žurnalista Walter Lippmann poprvé použil coby nový pojem v oblasti moderní sociální psychologie. Lippmann (1922, s. 79) stereotyp definoval jako: „*jakékoliv zaujaté mínění, které se může vztahovat k jednotlivci, věcem, sociálním skupinám, politické situaci, společenským procesům a tak dále*“.

V průběhu 20. století vznikala ve společnosti potřeba vymezovat etnickou skupinu od jiné a tak na Lippmannovu teorii navázaly další. Mezi známé osobnosti tohoto období se řadí i britský sociální psycholog Henri Tajfel, který se věnoval kategorizaci skupin. Tajfel (1982, s. 31) uvedl, že členi určité skupiny vnímají sami sebe velmi pozitivně, díky čemuž se při následné konfrontaci s odlišnou skupinou snaží dosáhnout lepšího postavení. Tajfel dále řekl, že pokud je pozitivní vnímání sebe jako skupiny příliš intenzivní, může tento jev vyústit až v diskriminační chování.

Stereotypy lze rozdělit na heterostereotypy, jež znamenají představy o ostatních a na autostereotypy, které naopak přináší představy o sobě samém/své vlastní skupině. Oba typy nicméně pojí jejich funkce jakožto systémový nástroj hodící se pro vytvoření a udržování představ příslušné skupiny o sobě samých a připravují tak zařazení jedinců pomocí jistých předem daných ukazatelů. Díky tomu je poté možno výrazně odlišit vztah mezi „My“ a „Oni“ (Hroch, 2009, s. 240–242). Dále se stereotypy člení na pozitivní, negativní, etnické, náboženské a další.

Etnický stereotyp je schematickým způsobem nahlížení na ty „Druhé/Jiné“. Pomocí stereotypu je možné nahlížet na „Druhé“ – pro nás etnicky/národnostně odlišné jako na nástroj, který usnadní zjednodušenou představu reality. Smýšlet stereotypně znamená, že příslušníkům skupiny „Druhých“ je přisuzována konkrétní pozitivní či mnohem frekventovaněji negativní vlastnost či atribut. Primárním problémem tohoto stereotypního nahlížení na „Druhé“ je, že stereotypy jsou předávány z generace na generaci, a tudíž je velmi obtížné se jich zbavit. Stereotypy vznikly na základě vlastních poznatků a zkušeností a s jejich pomocí je možné zjednodušit si vlastní obraz světa a učinit jej předvídatelným (Košťálová, 2012, s. 34).

5 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část práce se zaměřuje na historii migrace Makedonců do Československé a České republiky a na současný stav makedonské komunity na tomto území. Následně se tato část práce soustředí na interpretaci a analýzu rozhovorů, které byly získány prostřednictvím kvalitativního výzkumu. Pomocí narativních a dále navazujících polostrukturovaných rozhovorů je snahou přiblížit otázky spojené s etnickou identitou Makedonců v České republice.

5.1 Historie migrace Makedonců do českých zemí

Makedonie patří k zemím, pro kterou není pojem emigrace nikterak cizí. Téměř jedna třetina Makedonců žije mimo Makedonii, ať už se jedná o Makedonii jako historicko – geografickou oblast, či o Republiku Makedonii. Samotní Makedonci v označení své rodné země nevidí rozdíl a za svou *vlast (tatkovina)* nebo *rodný kraj (roden kraj)* považují právě tu část Makedonie, odkud pochází jejich rodina, předci, popřípadě, kde se sami narodili (Korecká, 2008, s. 211).

Vůbec první zmínky o Makedoncích v českých zemích pocházejí z konce druhé poloviny 19. století. Z té doby se dochovaly živnostenské rejstříky, ve kterých je psaný důkaz o prvních Makedoncích na dnešním území České republiky. V rejstřících jsou zapsáni dva muži původem z tehdejšího území osmanské Makedonie, kteří zde vyráběli a prodávali balkánské speciality – potraviny, sladkosti. V období na počátku 20. století (převážně dvacátá a třicátá léta) se na území Československa vyskytovalo až 5 000 obchodníků z Jugoslávie, mezi nimiž byla i malá skupina Makedonců z Vardarské Makedonie, tedy dnešní Makedonské republiky. Makedonci se přidružovali k ostatním balkánským komunitám a uchýlovali se především do velkých měst – Praha, Brno nebo Karlovy Vary, kde měli vidinu lepších obchodních podmínek pro jejich pouliční prodej cukrovinek a dalších „exotických“ balkánských surovin (Korecká, 2008, s. 229–230).

Migranti z Makedonie přicházeli do Československa a České republiky převážně ve třech významných migračních vlnách. V období mezi dvěma světovými válkami došlo k první velké migrační vlně. Motivem příchodu Makedonců již nebyla pouze možnost pro provoz živnosti, ale do Československa začali přijíždět mladí Makedonci (nebo osoby makedonského původu) za studiem na vysokých školách. Studenti zde zakládali studentské organizace a spolky s politickým podtextem. Makedonští studenti taktéž pořádali

přednášky, jejichž náplní bylo seznámit širokou veřejnost s Makedonií, makedonskou kulturou a jazykem. Tito studenti se snažili o rozvoj česko-makedonských vztahů a jejich pobyt v Československu byl pouze dočasný. Po dokončení studií se vrátili zpět do své rodné země (Korecká, 2008, s. 230–231).

Druhá doposud nejpočetnější skupina Makedonců dorazila do Československa v letech 1948 – 1950. V tomto období se v severní části Řecka (Egejské Makedonii), kde pobývalo mnoho Makedonců, rozpoutala občanská válka (1946 – 1949). Československo a ostatní lidově demokratické země Evropy (Polsko, Maďarsko a ostatní) přijalo děti ve věku 3 až 15 let společně s bojovníky Demokratické armády Řecka z oblasti zmítané válkou – Egejské Makedonie (Dorovský, 1998, s. 218). První přijaté děti byly do Československa evakuovány v roce 1948. V únoru roku 1948 se k moci dostali komunisté. Ve zmíněné první vlně byl i nejznámější český balkanolog makedonského původu Ivan Dorovský, který zde po skončení války v Řecku již zůstal a dodnes se věnuje literární a publikační činnosti týkající se nejen Makedonie, ale i celého Balkánského poloostrova. Většina přivezených dětí brala Československo za dočasný úkryt před válkou a nepředpokládala, že by zde zůstala natrvalo. Po skončení války však došlo u mnoha dětí k tak značné adaptaci do českého prostředí, že už se do své domoviny nikdy nevrátily.

U makedonských migrantů, kteří přicházeli na území Československa v prvních dvou migračních vlnách, proběhla již patrná integrace do českého prostředí. Nicméně u nich nedošlo k asimilaci a i nadále si jsou dobře vědomi svého etnického původu (Schwanková, 2008, s. 188–190).

Třetí vlna imigrace do Československa probíhala na začátku devadesátých let 20. století a souvisela především s rozpadem Jugoslávie. V návaznosti na rozpad nastala na téměř celém Balkánském poloostrově nepříznivá politická i ekonomická situace. Velkému počtu obyvatelů zemí bývalé Jugoslávie se navíc v té době naskytla možnost odejít na „západ“. Emigrovali rovněž do České republiky, která pro ně zpočátku představovala „přestupnou stanici“ před svým vysněným cílem – západem. Většina z těchto migrantů se však do dalších zemí nedostala, např. z finančních důvodů a rozhodla se pro trvalý pobyt v České republice.

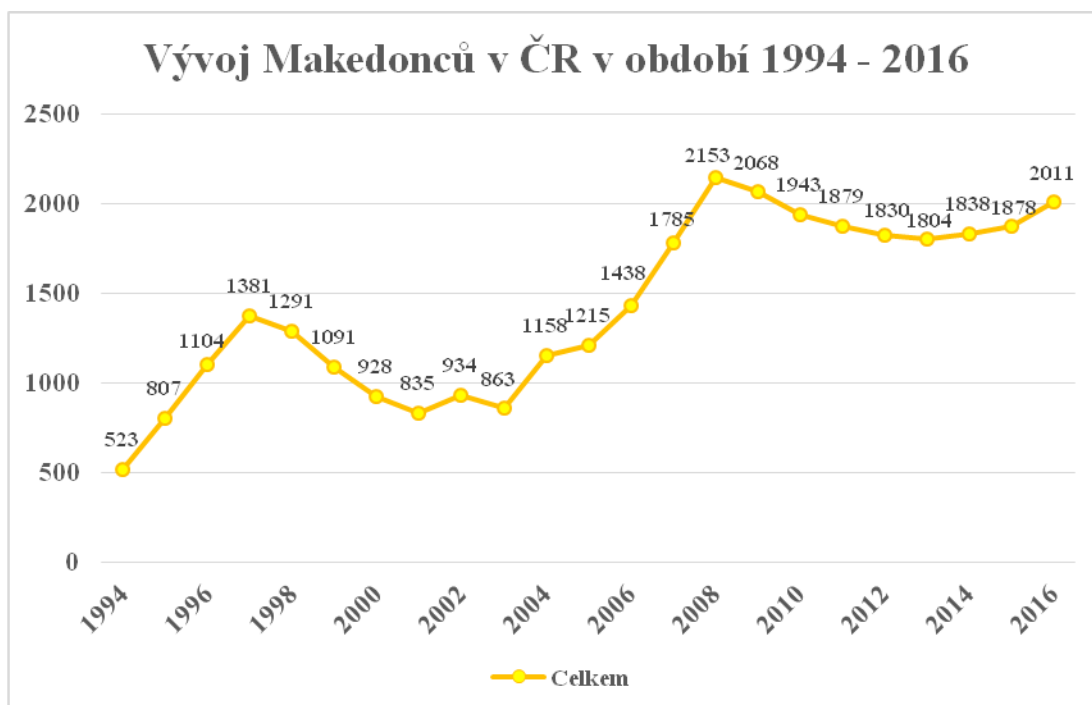
Třetí podstatná vlna emigrace z Makedonie byla v důsledku rozpadu bipolárního světa a následného rozpadu Jugoslávie v roce 1992. Na území bývalé Jugoslávie vypukly válečné konflikty, které trvaly až do roku 2001. Válečné konflikty měly za následek velký

počet emigrantů z území bývalé Jugoslávie, kteří se rozhodli pro odchod do bezpečnějších zemí západní a střední Evropy.

5.2 Vývoj makedonské komunity v České republice

V souvislosti s rozpadem Jugoslávie a následnými válečnými konflikty na tomto území, mířili do střední a západní Evropy i makedonští migranti. Makedonci, ačkoliv až do roku 2001 nebyli válkou zasaženi, migrovali především z ekonomických důvodů.

Graf 1: Vývoj Makedonců v ČR v období 1994 – 2016

Zdroj: zpracováno dle ČSÚ, 1994 – 2016, online

Z grafu 1 je zřejmé, že makedonští občané začali více na území České republiky pronikat rok po jejím vzniku, v roce 1994. Česká republika pro ně zpočátku představovala především tranzitní zemi, která se nachází v blízkosti pro ně zajímavějších států, např. Německa, Rakouska a dalších. Mnozí Makedonci se však v České republice velmi rychle usadili a země se tak pro ně stala cílovou destinací.

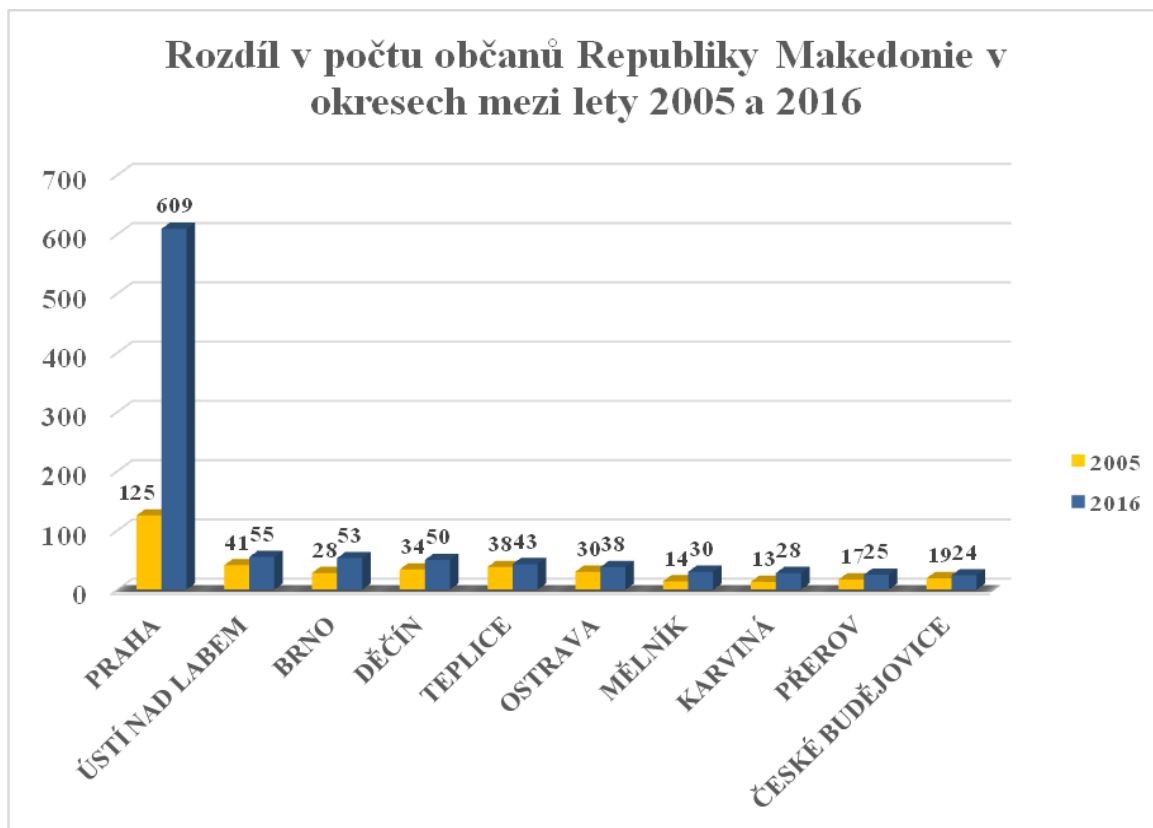
V průběhu devadesátých let 20. století počet Makedonců v prostoru České republiky rostl. Nárůst byl způsoben špatnou ekonomickou situací, která v zemi po rozpadu Jugoslávie nastala a také těmi Makedonci, kteří se v České republice rozhodli zůstat natrvalo, našli si zde zaměstnání a posléze za nimi přijel i zbytek rodiny. Zpočátku do zahraničí vyjížděli zejména muži v produktivním věku, kteří hledali finančně lépe ohodnocenou práci, než by sehnali ve své rodné zemi.

Po roce 1997 došlo ke snížení počtu Makedonců v České republice, který dále klesal až do roku 2001. Z grafu lze zaznamenat mírný nárůst Makedonců s žádostí o udělení o azyl v roce 2002. Nárůstu předcházela ozbrojený konflikt, který probíhal na území Makedonie v roce 2001. Ozbrojený konflikt byl vyvolán sporem s albánskou menšinou, která usilovala o autonomii na území Republiky Makedonie. Makedonci se obávali, že konflikt vyústí v krvavé války, které nastaly v ostatních státech bývalé Jugoslávie a rozhodli se tak pro odchod do bezpečnějších zemí, mj. i do České republiky. Po roce 2002 došlo opět k propadu v počtu makedonských občanů na tomto území. Změna nastala v následujícím roce, kdy počet Makedonců s každým rokem narůstal a svého zatím nejvyššího zaznamenaného vrcholu dosáhl v roce 2008, kdy se na území České republiky celkově pohybovalo 2 153 makedonských občanů (Rozhovor s makedonským velvyslancem veden 12. 12. 2016).

Za tímto dosud nejvyšším počtem Makedonců stály dva hlavní důvody. Prvním byl vstup České republiky do Schengenského prostoru, který nastal 21. prosince 2007. Zavedení Schengenského prostoru s sebou přineslo i slabé stránky, například někteří cizinci, včetně Makedonců se v České republice pohybují nelegálně. Druhým důvodem pro nárůst Makedonců na tomto území byla možnost zařídit si ve své rodné zemi bulharský pas, s nímž bylo možné vycestovat do České republiky za prací. Po roce 2008 zde nastal pozvolný úbytek makedonských občanů, který souvisel s tehdy přísným zákonem a platil až do roku 2014. Tento zákon všem cizincům stanovil, že pokud má cizinec zájem o získání českého občanství, je nutné zřeknout se svého původního občanství. Makedonští migranti s tímto zákonem nesouhlasili, neboť stejně jako všechny ostatní státy na Balkánském poloostrově, patří k zemím se silným patriotismem. V roce 2014 byl tento zákon zrušen a od tohoto roku je tak možné ponechat si dvojí občanství – nové české i své původní makedonské. Z grafu vyplývá, že se od roku 2014 počet Makedonců mírně

navyšuje. Na konci roku 2016 (k 31. 12.) podle údajů z ČSÚ legálně pobývalo na území České republiky celkem 2 011 Makedonců (Český statistický úřad, 2016, online).

Graf 2: Rozdíl v počtu občanů Republiky Makedonie v okresech mezi lety 2005 a 2016

Zdroj: zpracováno dle MV ČR, 2016, online a (Korecká, 2008, s. 242).

Makedonští migranti se na českém území sdružují zejména v okresech, v nichž se nachází velká města. V grafu 2 je sestupně umístěno deset českých okresů, ve kterých žije nejvyšší počet Makedonců v rámci celé České republiky. V grafu je zaznamenáno porovnání mezi rokem 2005 a 2016. Nejmarkantnější rozdíl je možné spatřit v okrese Praha, hl. m., kde v rámci 11 let došlo k největšímu nárůstu trvale žijících Makedonců. V ostatních uvedených okresech došlo k mírnému nárůstu makedonských migrantů. Z grafu je patrné, že se Makedonci usazují ve velkých a větších městech České republiky. Tato města makedonským migrantům přináší záruku vhodného místa z hlediska podnikání. Dále je zde možné snadněji a rychleji nalézt nové zaměstnání, které je i mnohdy finančně lépe ohodnocené než by tomu mohlo být v menších městech. Makedonci si nejčastěji pro svůj život v České republice volí hlavní město nebo se uchylují do měst na severu Čech,

kteřá jsou pro ně pŕitaŕlivá zejména z dŕvodŕ blízkoŕtí ŕousedního Německa, do kterého někteřtí dojíŕdĕ za pracĕ (Rozhovor s makedonským velvyslancem veden 12. 12. 2016).

Mezi nejčastěji uváděné motivy makedonské imigrace do České republiky patří: lépe finančně ohodnocená práce, dostatek pracovních míst, více variant pro výběr vysoké školy, nespokojenost s ekonomickou a politickou situací v Makedonii, nevyhovující a až pŕiliš pŕátelská kultura Makedoncŕ, pŕvodně zamýšlený cestovní pobyt, pŕíchod za známými a rodinou, touha poznat jinou zemi a její kulturu. Česká republika se mnohdy pro makedonské migranty stává tranzitní zemĕ pro následný pŕesun do ŕousedních či blízkoých zemĕ s většĕ makedonskou komunitou, napŕ. do Německa, Švýcarska, Rakouska či Slovenska (viz Tabulka 3 níže) (Peplemovin, 2016, online).

Tabulka 3: Nejčastější destinace makedonských migrantŕ v roce 2016

Destinace migrantŕ:	Počet migrantŕ:
Itálie	101 539
Německo	99 646
Austrálie	59 013
Švýcarsko	46 581
Turecko	35 308
Rakousko	20 420
Slovensko	15 650
Chorvatsko	12 047
Francie	10 498
Kanada	9 901

Zdroj: zpracováno dle Peplemovin, 2016, online

5.3 Interpretace a analýza rozhovorů

5.3.1 Etnická identita z pohledu informátorů/informátorek

Z narativních rozhovorů byla patrná potřeba Makedonců odlišit se od majoritní české společnosti. Nicméně oslovení narátoři a narátorky uznávají, že na jejich etnickou identitu mají v dnešní době vliv dvě prostředí – české i makedonské. Informátoři a informátorky v průběhu rozhovoru zmiňovali bez delšího přemýšlení skutečnosti, které mohly napovědět, kým se doopravdy cítí být. Pro získání jednoznačné odpovědi bylo na závěr rozhovoru nutné položit otázku, zda se informátor/informátorka cítí být více Makedoncem/Makedonkou anebo Čechem/Češkou. K dotazu často oslovení Makedonci a Makedonky uváděli rozličné důvody, proč se cítí právě tak. Nejčastějším zmiňovaným důvodem, proč se oslovený cítí být Makedoncem/Makedonkou byla země původu, odkud dotyčný pochází či původ celé jeho rodiny. Vyskytly se i případy dvojí identity, u informátora a informátorky, kteří tuto dvojí identitu pocítují buď při přepínání identity podle země, v níž se právě nachází anebo v momentě, kdy je potřeba přizpůsobit se prostředí a situaci.

Zástupci nejstarší generace se převážně silně ztotožňovali s makedonskou identitou, jeden z oslovených informátorů hovořil o dvojí identitě a přepínání identit podle země, ve které se právě nachází. Etnickou identitu dával do souvislosti s „domovem“, kterým označoval jak Makedonii, tak Českou republiku. Narátor Blagoja (51 let) vypověděl:

„To je pro mě docela těžká otázka. Když jsem v České republice – jsem prostě Čech, když ale jedu zpátky v létě do Makedonie, jsem tam a jedu tam jako Makedonec. Z toho taky odvozuju, že mám dva domovy. Když jsem tam a mám se vrátit do Čech, říkám, že jedu domů a naopak.“

Obdobně tomu bylo i u zástupců mladších ročníků, i zde se většina informátorek a informátorů silně identifikovala s „makedonstvím“. Jedna z informátorek hovořila o dvojí identitě a jejím situačním charakteru. Narátorka Anastasija (25 let) vypověděla:

„Kde jste, tak se chováte. Aby člověk „přežil“, musí se umět přizpůsobit prostředí a situaci. V České republice se cítím být Češkou. Mám tu český kamarády, žiju tu dlouho, mluvím víc česky. O prázdninách v Makedonii jsem ale zas Makedonkou.“

Ve výpovědích informátora Blagoji a informátorky Anastasiji se tedy objevily identifikace k oběma národním identitám. Společně se silnou makedonskou identifikací se projevila stejně silná identifikace k identitě české. Ostatní narátoři a narátorky se shodovali na tom, že jsou Makedonci a zůstanou jimi až dokonce svého života, jejich pohled je v tomto ohledu primordialistický – svou etnickou identitu chápali jako neměnnou, dávali ji do souvislosti s původem a rodnou zemí. Nicméně v rozhovorech někteří z nich přiznali, že ačkoliv se cítí být jako Makedonci, svým způsobem se občas od makedonské identity odklání a dochází u nich k adaptaci do českého prostředí. Narátor Antonio (24 let) např. vypověděl:

„Jsem Makedonec, i když tu žiju už 13 let a vím, že se to nezmění ani získáním českého občanství, na které teď čekám. Samozřejmě jsem se musel životu tady přizpůsobit, naučit se jazyk, kterej teď vnímám jako svůj a trochu zklidnit svoje chování a emoce.“

Z výpovědi je možné povšimnout si, že i přes svůj nižší věk a skutečnost, že zde narátor Antonio žije od svých 10 let, je stále na svůj makedonský původ hrdý a vzdát se ho nehodlá. Stejná situace se objevila u narátorky Mariji (15 let), která v České republice vyrůstá od svých dvou let a dalo by se tedy očekávat, že socializace v českém prostředí způsobí odklon od makedonské identity rodičů. Nicméně i z jejího vyprávění byla znát silná náklonnost a jednoznačná identifikace k makedonské identitě:

„Makedonka jsem a budu. I když si ze svého dětství v Makedonii vybavím úplný minimum, je to moje země původu a ráda se tam vracím.“

Velmi často je důvod ztotožnění s „makedonstvím“ dáván do souvislosti se zemí původu. Makedonie je v příbězích konstruována jako „domov“, ke které váže informátory/informátorky silný emoční vztah. Místo je spojováno s rodinou a přáteli jako např. v rozhovoru narátora Gorena (53 let):

„Jsem Makedonec, i když tam nežiju. Vracím se tam ale za rodinu a přátele a to je pro mě jasným důvodem pro to, proč jsem Makedonec. Je to prostě moje země, díky který sem to, čím jsem.“

Všichni informátoři a informátorky se během rozhovorů také vyjadřovali k tomu, v čem se z jejich pohledu Makedonci od Čechů odlišují. Největší odlišnost vidí dotazovaní v temperamentu a chování. Češi jsou podle nich chladnější, těžko přístupní, méně přátelští, skrývají emoce, občas se přetvařují a ve společnosti neumí říct, co si doopravdy myslí. Makedonci jsou naopak upřímní, hluční, emočně založení, společenší, přátelští a s téměř každým si na potkání tykají. Jako další významný rozdíl byla uváděna národní hrdost: Češi si podle nich neváží své země tolik jako oni Makedonie. Neslaví státní svátky a s oblibou se vyjadřují o své zemi negativně. Narátorka Elizabeta (49 let) vypověděla:

„Chování Čechů mi někdy moc nevyhovuje. Češi jsou takový chladný. Taky vidím rozdíl v tom, že Makedonci se víc snažej držet při sobě jako národ, ale platí to i pro rodinu a přátele. To je taky skoro vzácnost. Spoustu rozvodů a tak.“

Narátoři a narátorky při konstruování obrazu o české společnosti zároveň vzpomínali na své první zkušenosti s Čechy a na kulturní odlišnosti, které je šokovaly. Narátor Deniel (52 let) vypověděl:

„Byl jsem úplně šokovanej, když jsem sem přijel a jel poprvý metrem. Vedle mě stál chlap, kterej vytáhl kapesník a začal nahlas smrkat. V Makedonii je neobvyklý, aby někdo na veřejnosti nahlas smrkal, považujeme to za nevychované.“

Další odlišnost v chování vyjádřil narátor Goren (53 let):

„Co mě tady fakt překvapilo, bylo, když člověk, kterej ti navrhne, abys s nim šel na kafe nebo někam, to za tebe nezplatí. V Makedonii je to tak, že pozveš/navrhneš a za všechny to zaplatíš. Neexistuje, jako jsem byl tady svědkem, že by šli dva na rande a platili to každé zvlášť. V takovém případě se musí chlap o holku postarat a vždycky za ni zaplatit.“

Narátoři a narátorky při jednotlivých rozhovorech zmiňovali také pozitivní vlastnosti a kulturní odlišnosti, které považovali za kladné. Je to především úcta a slušnost vůči ostatním lidem, která se dle dotazovaných projevuje především zdravením ve společnosti:

„Když přijdeš tady někam, pozdravíš ... Když přijdeš v Makedonia, většinou nepovíš nic. To stejný je v restauraci, když ti donesou jídlo. Neříká se děkuju, prosím. Všechno se

tam bere jako samozřejmost. Tady se mi líbí děkovat a projevovat slušnost.“ (Antoan, 48 let)

5.3.2 Mateřský jazyk z perspektivy informátorů/informátorek

Jak již bylo uvedeno v teoretické části práce, je možné jazyk považovat za jeden z hlavních etnodiferenčních znaků etnické skupiny. V případě koexistence majoritní a minoritní společnosti, může docházet u minority k různým proměnám ve vztahu k rodnému jazyku i rovněž také v jazykové kompetenci mluvčích. Charakteristický je pro tyto skupiny bilingvismus. Pro potomky, kteří jsou již narozeni nebo na území majority přišli v raném dětství, je mnohdy těžké určit, který jazyk je mateřský/rodný. Ve školách přicházejí do kontaktu s jazykem majority, se svými rodiči komunikují jazykem minority.

Dotazovaní informátoři a informátorky neměli výrazné problémy v označení mateřského jazyka. Většina oslovených se shodla v názoru, že mateřským jazykem pro ně navždy zůstane makedonský jazyk. Jejich pohled na mateřštinu tak koresponduje s pojmáním etnicity – ztotožněním se s „makedonstvem“.

Narátor Goren (53 let) vypověděl, že za svůj mateřský jazyk považuje právě ten jazyk, který ho naučila matka. Byl to pro něj tedy první naučený jazyk:

„Mateřský jazyk je pro mě makedonština proto, že je to jazyk, který jsem používal od svého narození do svých 26 let. Také mně porodila makedonská matka a většinou dítě mluví řečí matky.“

Pro narátorku Adrijanu (27 let) je mateřským jazykem taktéž makedonština. V rozhovoru jako důvod uvedla, že je to první jazyk, který se naučila a komunikovala v něm. Dále má pro ni makedonština určitý emoční náboj a dokáže v ní vyjádřit veškeré emoce, přání a myšlenky, což u českého jazyka nedokáže.

„Mateřštinou pro mě bude vždycky makedonština. Je to první jazyk, kterým jsem mluvila. Svým mateřským jazykem dokážu vyjádřit všechny emoce přesně tak, jak chci. Taky mi nechybí při mluvení v makedonštině sebevědomí. U češtiny jo, doted' neumím vaše „Ř“ a kvůli přízvuku na mě hned každé pozná, že odsud nejsem. To mě dost sebevědomí sráží.“

Narátorka Elizabeta (49 let) se během rozhovoru zmínila, že jí její mateřský jazyk – makedonština umožňuje naplno projevovat své „makedonství“ i mimo svou zemi. Uchovávaní makedonštiny je pro ni velmi důležité a působí jako hlavní symbol její identity, kterou se snaží udržet i v jinoetnickém prostředí. Jazyk předává také na své potomky. Během rozhovoru vypověděla:

„Mateřština je makedonština, jinak to nebude ani za 20, 30 let. Mluvíme tak doma s rodinou, manžel je taky Makedonec. Mateřskej jazyk používáme proto, aby synové nezapomněli jazyk své rodné země a uchovali si ho v sobě a předávali třeba další generaci.“

Narátor Antonan (48 let) je v České republice od svých 32 let, za mateřský jazyk považuje makedonštinu, přestože v každodenní komunikaci využívá více jazyka majority:

„Pro mě je mateřština makedonský jazyk, i když víc využívám český jazyk. Zajímavostí je, že když s někým mluvím česky, tak přemýšlím makedonsky a naopak.“

S opačným jazykovým přemýšlením se informátor Antoan potýká především po příjezdu po dlouhé době do Makedonie a poté nazpět do České republiky. Trvá mu vždy pár dnů, než se ve své rodné zemi rozmluví. Stejný problém se u něj objeví při opětovném návratu do České republiky.

Pouze jeden z dotazovaných v rozhovoru uvedl, že za svou mateřštinu makedonský jazyk již nepovažuje. Plně se adaptoval do českého prostředí a jako mateřštinu dnes chápe jazyk český:

„Tak kdysi to byla samozřejmě makedonština, když jsme tam s našima bydleli. Ale přestěhovali jsme se v mých 11 letech, já tu nastoupil na základku, pak gympl a teď jsem na vejšce a po 14 letech musím říct, že mateřským jazykem je pro mě čeština. Myslím v ní, zdají se mi v ní sny, po příjezdu do Makedonie si musím chvíli zvyknout na ten jazyk a i když mu rozumím, mluví se mi hůř.“ (Antonio, 24 let)

Antonio patří mezi mladší generaci, která do České republiky dorazila se svými rodiči v dětství. Takřka ihned po svém příjezdu byl začleněn do české společnosti, nastoupil do školky, později školy a velmi rychle se naučil českému jazyku. Z tohoto důvodu Antonio také chápe za svou mateřštinu češtinu.

Mladší generace se obecně nepotýká s výraznými komplikacemi při učení se českého jazyka. Tato generace je v dnešní době zvyklá na výuku cizích jazyků a v současnosti považuje za výhodu umět více cizích jazyků.

Informátorka Anastasija (25 let) např. vypověděla:

„Tak jak se tady říká, kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem a musím potvrdit, že je to pravda. Měla jsem tu výhodu, že jsem měla možnost naučit se makedonsky, rusky, anglicky, německy, turecky, protože jsem chodila na střední tureckou školu v Makedonii, no a teď se učím česky. Což je zatím největší výzva!“

Zástupci starší generace, kteří do České republiky dorazili až v dospělosti, se zpočátku potýkali s lehkými komplikacemi při učení se českého jazyka. Nicméně je to generace, která zažila dobu Jugoslávie a byla zvyklá rozumět i ostatním slovanským jazykům, které na bývalém území Jugoslávie převládaly, např. většina z oslovených Makedonců ze starší generace se bez problémů domluví srbsky. Pro tuto generaci tedy nebylo příliš těžké naučit se český jazyk. Oslovení informátoři a informátorky po svém příjezdu do České republiky ve většině případů žádný jazykový kurz nenavštěvovali. Český jazyk se učili z televize, od svých dětí nebo velmi rychle nastoupili do zaměstnání, ve kterém bylo zapotřebí začít komunikovat se spolupracovníky či zákazníky.

Informátor Goren (53 let) např. uvedl:

„Čeština nebyla zas až tak těžká naučit se, jasně, neumím úplně, dělám chyby. Ale zas, na žádnéj kurz, hodiny češtiny jsem nikdy nechodil, všechno mám z televize anebo od kolegů z práce. Od těch jsem se česky naučil asi nejvíc.“

5.3.3 Spolkový život makedonské komunity v České republice

Založení organizace, která by sdružovala makedonskou komunitu v českých zemích, bylo velkým přáním Makedonců již od devadesátých let 20. století, kdy do českých zemí vstoupila první etapa makedonských imigrantů. Tehdy přicházeli zejména Makedonci z Egejské Makedonie, kteří měli vytvořené své sdružení nacházející se např. na severní Moravě, v Krnově. Sdružení tehdy příchozí Makedonce spojovalo prostřednictvím tradic, tanců nebo literatury. Pro děti byly organizovány lekce makedonského jazyka, aby nezapomněly svůj rodný jazyk. Sdružení dále pořádalo výlety, hry či oslavy makedonských svátků. Podobná sdružení se v té době objevovala i v dalších státech.

Další pokus o založení organizace pro makedonskou komunitu proběhl v osmdesátých letech 20. století, kdy se několik Makedonců žijících na území této republiky rozhodlo obnovit makedonské sdružení. Ministerstvo vnitra tehdejšího Československa však návrhu nevyhovělo.

V devadesátých letech, zejména po roce 1998 se do České republiky začal stěhovat stále větší počet Makedonců včetně celých rodin. Příchod makedonských občanů v průběhu devadesátých let způsobil růst ekonomiky a průmyslu. Z důvodu navyšujícího se počtu Makedonců do České republiky paralelně rostla i potřeba vytvořit organizaci pro danou komunitu. Dalším předpokladem pro založení organizace byl fakt, že se na Karlově univerzitě nacházela Katedra slavistiky⁷, na níž v té době přednášelo několik makedonských profesorů. Předpokládalo se, že by právě tito profesori pomohli v propojení české a makedonské kultury. Dále by mohli zajistit kurzy makedonského jazyka a písma pro potomky Makedonců, kteří se narodili již v České republice. Tyto faktory pomohly ovlivnit rozhodnutí Ministerstva vnitra České republiky, které 10. 5. 2000 zaregistrovalo sdružení Makedonska Mislá.

Makedonska Mislá je sdružením Makedonců a přátel Makedonie. Makedonska Mislá má pět hlavních členů a kontrolní komisi skládající se ze tří členů. Sdružení si klade dva hlavní cíle – seznámit veřejnost České republiky s historií, ale i se současnou situací Makedonie a Makedonců a pomáhat s uchováním národní i kulturní identity Makedonců v České republice (Korecká, 2008, s. 215). Makedonská komunita nemá v České republice mnoho možností, jak o sobě dát českým občanům vědět a prezentuje se proto prostřednictvím internetu a internetových stránek právě uvedeného sdružení – Makedonska Mislá (Makedonska Mislá, 2007, online). Internetové stránky cílí nejen na Makedonce žijící v České republice, ale i na samotné české občany. Z tohoto důvodu je tak možné zhlédnout internetové stránky jak v makedonském, tak českém jazyce. Na stránkách lze nalézt například základní informace o Makedonii, praktické rady pro turisty, kteří chtějí Makedonii navštívit. Dále je na stránkách mnoho odkazů na makedonské filmy, hudbu a kulturní programy (Korecká, 2008, s. 217–220). Nicméně je nutno podotknout, že zmíněné

⁷ V současnosti je to pouze Seminář ukrajinistiky a slavistiky pod Ústavem východoevropských studií

internetové stránky sdružení nejsou činné, tak jako v jejich počátku. V posledních letech se na stránkách neobjevují nové informace a zprávy.

Nižší zájem o internetové stránky lze přikládat založení skupiny *Macedonians in the Czech Republic* na sociální síti Facebook. Facebooková skupina byla založena před sedmi lety a lze říci, že nahradila doposud fungující internetové stránky. V dnešní době má skupina přes 900 členů a sdružuje Makedonce, kteří obývají Českou republiku nebo na tomto území nějaký čas pobývali (např. zde studovali, pracovali a další). Skupina je aktivní a téměř denně se na v ní objevují nové příspěvky týkající se rad a tipů pro nově příchozí Makedonce do Česka. Prostřednictvím skupiny se také domlouvají setkání Makedonců nebo oslavy makedonských svátků na území České republiky.

Dalším spolkem je Lastavica, který byl založen v roce 2009 v Praze. Původní sídlo spolku bylo ve Zborovské ulici na Praze 5, v roce 2016 došlo k přesídlení do Opletalovy ulice na Praze 1. Lastavica sdružuje obyvatele bývalé Jugoslávie – dnes Jihoslovan - žijící v České republice. Spolek si klade za cíl uchovat a dále rozvíjet a předávat dalším generacím jihoslovanskou kulturu. Snaží se o vzájemnou toleranci mezi odlišnými kulturami. V prostoru spolku se nachází jihoslovanská knihovna, ve které je možné vypůjčit si jihoslovanskou literaturu, tedy i makedonskou. Spolek pořádá několikrát do měsíce kulturní akce zaměřené pro všechny věkové kategorie. Jedná se například o dětské divadlo, taneční a hudební večery pro dospělé nebo besedy. Minulý rok se v období duben – květen pořádal kurz českého jazyka, o který byl velký zájem a navštěvovali ho především dospělí jedinci za účelem zlepšení se ve spisovném českém jazyce.

Pokud se jedinec rozhodne stát se členem, musí zaplatit vstupní poplatek a vyplnit dotazník. V dotazníku se cíleně neuvádí národnost, Lastavica chce kultury spojovat, ne je rozdělovat. Z toho samého důvodu je pro členy tabu otázka politiky. Odlišná národnost se odhalí prostřednictvím jazyka. Srbové, Chorvaté a Bosenčané, kteří spolek pravidelně navštěvují, se vzájemnou komunikací nemají problém. Členi makedonského původu se mohou potýkat s jazykovým problémem, jelikož se jejich jazyk od ostatních liší. Nicméně starší generace, které žily za dob Jugoslávie, se srbštinou a ostatními jazyky nemají problém. Mladší generace však těmto jazykům již tolik nerozumí a právě pro ně je užitečné spolek navštěvovat a účastnit se kulturních akcí. Díky tomu se naučí rozumět ostatním jihoslovanským jazykům, které se v Lastavici objevují.

I přes existenci zmíněných organizací není spolkový život makedonské komunity v České republice zvláště výrazný. Z rozhovorů vyplynulo, že nedostatečné propojení makedonských občanů pramení především z odlišného důvodu pobytu na českém území. Hlavním důvodem příchodu Makedonců byla špatná ekonomická situace Makedonie, vysoká míra nezaměstnanosti, nedostatek pracovních míst na trhu práce. Nejmladší vybraní informátoři narození v devadesátých letech pro důvod svého příchodu uvedli, že se v České republice setkávají s většími možnostmi při výběru vysoké školy. Z výpovědí dále vyplynulo, že hlavním důvodem stagnace spolkového života Makedonců v České republice je jejich zaměstnání či vzdělávání, které jim neumožňuje se věnovat dalším aktivitám, viz následující výpovědi.

„Myslím si, že makedonská komunita tu nefunguje až tak dobře, je to jiným denním režimem každého Makedonce, který tu žije. A taky tím, proč v Česku vlastně je. Když pracuješ celý den a chceš vydělat hlavně peníze, aby ses uživil ty a moh si poslat i něco domů, tak většinou nemáš čas ani náladu si jít po práci sednout do nějaký hospody, kde budou všichni Makedonci z tvýho města. Vidám se s nima, jasně, ale spíš vždycky jen tak ve třech na kafi.“ (Deniel, 52 let)

„Jsem tu hlavně kvůli studiu na vysoký škole a taky kvůli svému příteli, který je z Makedonie a žije tu s rodinou už přes deset let a studuje tu. Ve volném čase se tak vidím s ním, s jeho rodinou a jejich pár známýma, který jsou taky z Makedonie. Nemám nijakou potřebu vidět se s někým dalším. Na to už není čas.“ (Biljana, 24 let)

Další překážkou, kterou zmínil narátor Goren (53 let), je nedostatek společných zájmů a témat, které by Makedonce spojovalo. Jedno z takových témat by dle informátora Blagoji (51 let) mohla tvořit zájem o politickou situaci v Makedonii, kterou dle narátora zástupci menšiny se zájmem sledují:

„Když sedím s nima, jako s ostatníma Makedoncema tady, vždycky se po pár minutách všechny začnou povídat o politice a špatné ekonomické situaci v Makedonia. O tom všem, co se u nás děje, máme přehled. V Česku si můžeš koupit makedonský noviny dokonce, tak je pořád čteme. Kromě politiky nemáme moc dalších společných témat pro povídání. Ještě tak práce, ale třeba rodinu tu probíráme málo.“

Mezi informátory a informátorkami převažoval odklon od menšinového spolkového života, ovšem na druhé straně se akcentovalo přátelství a společná setkávání v rámci rodin a přátel, tedy menších sociálních jednotek, viz následující výpovědi.

„Existuje v Praze makedonská komunita, mají schůzky, my ovšem se jich nikdy nezúčastňujeme. Máme tu s manželem několik známých z Makedonie, navzájem se často navštěvujeme, ale všechny společně vidět nechceme, stačí pár, co máme rádi a co nám vyhovují.“ (Informátorka Elizabeta, 49 let)

„Pro Makedonce značí přátelství všechno, stejně jako rodina. To se tady nemění jako pro nás. Přátelství znamená vzájemná pomoc a jistota. Když mám volno, vytočím kamaráda a jdeme ven - na kafe. Celý odpoledne i večer chodíme po víc kavárnách a zkusíme volat pár dalšíma, kdo má čas a chuť za náma jít. Nemáme plány, prostě voláme a zkusíme, kdo přijde a večer je nás už třeba deset.“ (Narátor Goren, 53 let)

5.3.4 Rodinný život a sousedské vztahy

Rodina je pro Makedonce hlavní životní prioritou a považují ji za primární součást svého života. V osobní hierarchii hodnot ji většina bez váhání umístí na první místo a upřednostní tak před kariérou.

Jak vypadá tradiční makedonská rodina, uvádí narátor Blagoja (51 let):

„Rodina je v pro nás Makedonce nejdůležitější, máme velký rodiny a všichni členy žijeme spolu. V Makedonia máš barák, kde bydlíte dítě, jeho rodiče, babička, dědeček a někdy dokonce tety, strejdy a další. Velká rodina úplně se všema mi tady chybí nejvíc.“

V Makedonii je rodina základem společnosti a životní prioritou každého Makedonce. Makedonci si uvědomují, jakou má pro ně rodina hodnotu a snaží se o ni pečovat co nejlépe.

Pro obyvatele Makedonie jsou rozvody výjimečné, k čemuž se vyjádřila narátorka Anastasija (25 let):

„V Makedonii se nerozvedeš kvůli malé věci, to už musí bejt něco velkého. Třeba nevěra, která u nás není ale tak často, jak tady v Čechách. V Makedonii se snažíš rodinu udržet, co to de, přejít tu krizi a žít normálně dál a pak většinou spolu ty dva žijou až do konce života v míru. Tady v Česku se všichni hned rozváděj, místo aby to řešili v klidu a dali tomu nákej čas. To asi nikdy nepochopím.“

S rodinným životem běžné „české rodiny“ nesouhlasí taktéž narátor Deniel (52 let), který říká:

„Co se mi tu vůbec nelíbí, je, že si Češi jako chlapi nevážej svý ženy, rodiny a nestaraj se o výchovu dětí. Ano, u nás se o děti stará hlavně žena, ta je i doma a nechodí do práce. Ale chlap má být hlavou rodiny a mít hlavní slovo na všechno i na výchovu dětí. Tady chlapi akorát seděj večer po práci v hospodě, pijou pivo a nezajímá je rodina.“

V Makedonii je stále důraz kladen na tradiční rodinu, která odpovídá modelu žena v domácnosti, pečující o děti a muže docházejícího do zaměstnání a živícího rodinu.

V případě etnicky homogenní rodiny se dohlíží na mezigenerační předávání jazyka a tradic a udržování makedonské kultury:

„Manžel je taky z Makedonia a jsem ráda, Čecha bych nikdy nechtěla. Máme dvě děti, u kterejch chceme, aby znaly dobře svou kulturu a hlavně jazyk. Na tom jsme trvali od příjezdu sem.“ (Informátorka Elizabeta, 49 let)

Ve smíšených rodinách je důraz na transmisi makedonského jazyka, kultury a tradic omezenější. Dva informátoři uvedli, že jejich přítelkyně/manželka je jiného původu než makedonského, společně mají děti, které nenutí, aby se makedonsky naučily. Narátor Goren (53 let) byl jedním z nich:

„Mám českou přítelkyni a vychovávám s ní syna ... vidíte, jo? To by v Makedonii nebylo možný, přítelkyně a mám s ní syna, není to manželka! Mně to ale nevadí, nepotřebuju k tomu žádněj papír. Syna vychováváme asi česky, občas na něj mluvím makedonsky, ale netrvám na tom, aby na mě taky tak mluvil. Nechám to na něm, je to jeho život.“

Představitelka mladší generace svůj rodinný život v budoucnosti vidí takto:

„Momentálně mám vztah s Čechem a jsem spokojená. Makedonce bych už asi nechtěla, s Čechem si víc rozumím. Ale jestli spolu budeme mít někdy děti, byla bych strašně ráda, aby uměly můj rodnej jazyk a taky, aby znaly různý svátky, tradice, zvyky a tak.“ (Narátkorka Adrijana, 27 let)

Z výpovědí oslovených informátorů a informátorek bylo patrné, že pro ně není stěžejní upřednostňovat pouze endogamní vztahy, ve kterých jsou oba makedonského původu. Téměř polovina z dotazovaných se k endogamním vztahům přiklonila. Je to zejména z důvodu odlišné kultury a způsobu života. Makedonským mužům se na českých ženách nelíbí soběstačnost, ambicióznost a upřednostňování kariéry před založením rodiny. Makedonské ženy nejsou přesvědčeny, že by se o ně dokázal postarat český manžel tak jako jejich manžel z Makedonie.

Ostatní však v rozhovorech vypovídali, že na endogamním vztahu netrvají. Založili buď smíšenou rodinu, mají českého partnera nebo do budoucnosti neplánují hledat pouze partnera makedonského původu:

„Jestli můj kluk bude Čech nebo Makedonec je mi jedno, na tom mi opravdu nezáleží, hlavně, aby nám spolu bylo fajn a měl mě rád.“ (Informátorka Marija, 15 let)

Mimo rodinného života jsou pro Makedonce důležité sousedské vztahy. Někteří nárátkoři dokonce vypověděli, že sousedy v Makedonii považovali za součást svojí rodiny. Nejčastější typ budovy v makedonských městech jsou bytové budovy, ve kterých se nachází například čtyři byty. V těchto bytech žijí rodiny, které se navzájem vídají, pořádají společné akce a vzájemně si pomáhají.

Narátkorka Marija (15 let) k sousedským vztahům uvedla:

„Myslím si, že v Makedonii je výhoda, že se všichni navzájem znaj, třeba ve vesnici, menším městě nebo v bytovce a můžou se tak navštětovat kdykoliv a nemusí žádat o pozvání. Prostě přijdou, když chtěj. Je to jako rodina. Tady je to jinak, většina lidí žije v anonymitě a než chce někdo k někomu na návštěvu, musí zavolat nebo bejt pozvanej.“

Narátorka Anastasija (25 let) v rozhovoru uvedla, že v Makedonii oproti České republice není možné udělat zásadní rozhodnutí (např. rozvod), aniž by nebyly zohledněny sousedské vztahy:

„Nemůžeš se svobodně o něčem rozhodnout, že se chceš třeba rozvést, aniž by tě v hlavě nepronásledovala otázka – Co na to asi proboha řeknou sousedi? Tady u vás se tohle moc neřeší, aspoň mi přijde.“

5.3.5 Makedonská kultura a tradice a jejich udržování v České republice

Dotazovaní Makedonci a Makedonky, kteří pobývají v České republice, uvedli, že jim je česká kultura sympatická. Nicméně ne všichni se shodli na tom, že v rodinném prostředí nadále upřednostňují makedonskou kulturu. Smíšené rodiny se mnohdy od makedonské kultury odklání a upřednostňují kulturu českou.

Makedonci mají rádi rušné prostředí, hromadné oslavy, taneční večery, při kterých se tančí např. tanec Oro⁸ nebo se zpívají národní makedonské písně.

Narátoři a narátorky dále v rozhovorech uvedli, že velký rozdíl spatřují v odlišném životním stylu. V Makedonii je běžné trávit své volné odpoledne či večer na kávě s přáteli. Převážně všichni z oslovených byli po svém příjezdu mile překvapeni nad aktivním trávením volného času, k němuž mnozí Češi inklinují. Nicméně uvedli, že životní styl, na který byli v Makedonii nebo jsou od svých rodičů makedonského původu žijících taktéž v České republice zvyklí, přenesli i do hostitelské země, nehodlají ho měnit a vnímají ho jako jednu z výraznějších odlišností od české populace. Výjimku netvořila ani nejmladší oslovená:

„I když jsem tu od svejch dvou let, to znamená, že život v Makedonii si moc nepamatuju, od rodičů jsem automaticky pochytila takovej ten běžnej denní režim. Bud' chodím s kamarádkama na kafe, max do kina. Sport třeba žádnej nedělám, nevím, proč bych měla. A taky nic neplánuju dopředu, což je pro Makedonce docela typický.“
(Narátorka Marija, 15 let)

⁸ Balkánský lidový tanec, který se v Makedonii nazývá “Oro”.

Ke kulturním rozdílům mezi dvěma státy a národy se vyjádřil narátor Antonio (24 let):

„Češi maj rádi klid, své soukromí a na nějaké večírky, diskotéky chodí třeba jen jednou týdně ... U nás se vyráží ven skoro každé den, chodíme po večerech korzovat po ulicích, na kafe, diskotéky, ve větších městech do kina. Češi maj docela rádi divadlo, tam Makedonci moc nechoděj, což je docela škoda.“

Stejný pohled na rozdílnou kulturu sdílí i narátorka Anastasija (25 let):

„Makedonci jsou strašně živí, pořád chtěj chodit do klubů, na kafe, do baru, ... A není to jen věkem. U nás v Makedonii se choděj takhle bavit skoro všichni a v každém věku. Tady, pokud je to rodina z města a má chalupu někde za Prahou a tak, tak se v pátek večer sebere a jedou do neděle pryč. Kde navíc stejně pracujou na zahradě anebo jdou na houby! Chození na houby nepochopím už vůbec, to u nás není. Proč bych ráno měla vstát a jít pro houby?“

Narátor Goren (53 let) si všiml podstatného rozdílu i v případě kultury sportu:

„V Makedonia se sport nedělá tolko, aspoň ne obyčejní lidi z vesnice a malých měst. Abyš šel třeba ráno běhat, to jsem u nás fakt nezažil. Tady lidi choděj do posilovna, na badminton, squash, voleyball. Já když nejsem v práci, radši jdu někam ven sedět s kamarády, než abych se znova musel někde unavit. Co je ale super, je fandění při hokej, fotbal a tak. Všim jsem si, že to je taky jediný, kdy Češi držej fakt spolu a jsou v tu chvíle jedním národu.“

Narátor Antonio (24 let) potvrdil kladný postoj k aktivnímu trávení volného času a vyjádřil určitou sounáležitost s Čechy, kterou pociťuje při sledování důležitých sportovních utkání v televizi:

„To mě fakt překvapilo, jak tady skoro každé cvičí, něco dělá, jezdí na kole, bruslích a tak. Já na kole ani neumím a myslím, že nikdo z mojí rodiny. Nebyl důvod se to učit. Rád koukám na sport v televizi, a když je třeba hokej nebo fotbal, kde hrajou Češi a někdo jinej než Makedonci, je samozřejmý, že fandím Čechům.“

Narátorka Elizabeta (49 let) v rozhovoru uvedla, že se jí zamlouvá společně strávený čas například na dovolené, na které Makedonci většinou nejezdí kvůli své horší finanční situaci:

„Líbí se mi, jak Češi našetřej přes rok na dovolenou a jedou třeba na moře nebo na hory. To Makedonci moc nedělaj, nemaj většinou peníze a neumí šetřit. Většinu utratí při častých sezeních na kafi.“

Narátoři a narátorky se shodli na tom, že Českou republiku vnímají jako zemi, ve které se dává přednost kultivovanějšímu trávení volného času. Makedonci potvrdili, že jsou národem hudby, písní, tanců, večírků a hostin. Češi nejčastěji tráví volný čas četbou, procházkami, výlety, návštěvou divadel nebo sportem. Všichni informátoři uvedli, že odlišnou kulturu respektují, po svém příjezdu se museli určitým způsobem také „zkultivovat“, ale tradiční makedonské živé kultury se nevzdají.

Dotazovaní dále uvedli, že jsou pro ně velmi důležité různé tradice především náboženského charakteru, které dodržují i za hranicemi Makedonie.

Skutečnost o velkém počtu pravoslavných svátků dokládá výpověď narátora Antoana (48 let):

„Několik let po příjezdu mi trvalo, že jsem si zvyk, že Česko není tak religiózním státem jako Makedonie a že z církevních tradic tu zůstaly v podstatě jen Vánoce a Velikonoce. U nás je to jiný, skoro každý den máš nějaký pravoslavný svátek. Tak Vánoce, Velikonoce, to je jasný ... A dál je to třeba 19. prosinec, kdy se slaví Sveti Nikola, něco jako tady Mikuláš, 21. září Malá Bogorodica, Iliden 2. srpna, Petrovden 12. července nebo třeba Sveti Naum, kterej je 3. července a v ten se jezdí do města Ohrid a chodí se tam do kostela Sv. Naum a taky je hodně známý svátek Vodici, ten je 19. ledna a dokonce občas probíhá i tady, byl jsem před dvěma lety v Chebu, ... no a je to ještě víc.“

Obdobný názor má také narátorka Adrijana (27 let):

„Máme v Makedonii mraky svátků, tady v Česku mi přijde, že Češi dodržují jen Vánoce a Velikonoce a v době státních svátků jsou rádi, že nemusej do práce a škol, ale v podstatě netušej, co se v ten den slaví a proč jsou jako doma. U nás se slaví zas skoro všechno a většina Makedonců má o těch hlavních velkej přehled. V Makedonii má každá

vesnice svůj svátek. Den před se večer dělá hostina a přímo v ten den slavnostní oběd. Naše vesnice Kravari má svátek 28. srpna a jmenuje se to Veliká Bogorodica. Ráno 28. se do kostela nosí chleba, kterej upekla žena v rodině a je to dar pro boha.“

Od nejvýznamnějších tradic jako jsou Vánoce nebo Velikonoce se však neodklání, dodržují je a uchovávají pro předání další generaci. Oslavy makedonských tradic se pojí s bohatými hostinami, na které se připravují nejrůznější makedonské pokrmy. Makedonci jsou často nábožensky založení a tak Vánoce, které jsou v křesťanské tradici oslavou narození Ježíše Krista, považují za velmi důležitý svátek. V zemích, kde převládá katolická (latinská) tradice jsou Vánoce spojovány zejména se Štědrým dnem, který se slaví 24. prosince. Oproti tomu východní křesťanské církve, kde převládá pravoslavná tradice, mají Štědrý den 6. ledna. Tento posun nastal v důsledku odmítnutí pravoslavné církve přijmout gregoriánský kalendář. Nadále se řídí podle původního juliánského kalendáře a církevní svátky s pravoslavnou tradicí (včetně Makedonie) slaví s posunem několika dní.⁹

Vánoce s pravoslavnou tradicí se neliší pouze datem, ale i způsobem oslav. Před pravoslavnými Vánoci není doba adventu.

6. ledna se v Makedonii slaví Badnik¹⁰, který začíná ranní návštěvou kostela. V kostele se zapaluje svíčka pro každého člena rodiny, aby měl v novém roce štěstí. Po příchodu z kostela jsou pod ozdobeným stromečkem připraveny vánoční dárky, které si celá rodina rozdává. Odpoledne se všechny ženy z rodiny přemístí do kuchyně, kde připravují pro ostatní hostinu na večer. Tradiční makedonské vánoční pokrmy jsou: ryba pastrmka¹¹, ruský salát¹², šťouchané brambory se sušenými paprikami a česnekem, pitulici s česnekem¹³, sarma s rýží¹⁴ a pečou se mini rohlíčky plněné balkánským sýrem. Jako dezert se připravují buď pečené kaštiny nebo baklava. Odpoledne se popíjí makedonské víno či mastika¹⁵ a večer se otevírá šampaňské. Následujícího dne 7. ledna se v Makedonii slaví Božik¹⁶. Pro tento den jsou typické návštěvy příbuzných a rodinných známých.

⁹ Pro období od 13. 3. 1900 – 13. 3. 2100 má gregoriánský kalendář rozdíl vůči juliánskému 13 dnů (Jaký je dnes den dle juliánského kalendáře, 2017, online).

¹⁰ Badnik je makedonské označení Štědrého dne.

¹¹ Pastrmka znamená makedonsky pstruh.

¹² Ruský salát je v Makedonii označení pro bramborový salát.

¹³ Pitulici s česnekem jsou placky z těsta připomínající palačinky.

¹⁴ Sarna s rýží jsou zelné závitky plněné mletým masem a rýží.

¹⁵ Mastika je alkoholický nápoj podobný domácí pálence, chuťově připomíná hašlerky.

¹⁶ Božik je makedonské označení pro 1. svátek vánoční (Boží hod vánoční).

Narátkorka Biljana (24 let) zavzpomínala na tradiční makedonské oslavy Vánoc následovně:

„Když jsme byli ještě v Makedonii, Vánoce jsem milovala. V ty dny se scházela úplně celá rodina – babičky, dědečkové, tety, strejdové, sestřenice, bratrance a prostě všichni. Běžně nás v ten den bylo klidně 25. Dárky, které přinesl Santa, byly samozřejmě super, ale ta rodinná atmosféra? Jedním slovem – nenahraditelné. V Čechách dodržuju makedonské Vánoce, ale už to není takový jako v Makedonii.“

Narátkorka Elizabeta (49 let) si během rozhovoru posteskla, že právě o Vánocích si uvědomí, jak moc svou rodinu v České republice postrádá:

„Na Vánoce mi chybí hlavně ostatní členové rodiny - tety, strejdy, rodiče. Jsem v ty svátky trochu smutná, protože vím, že s nima nemůžu tam doma být a společně Vánoce slavit. Jediná možnost je přes Skype a to ten pocit samoty prostě nespraví.“

Narátkorka Anastasija (25 let) na téma Vánoce přiznala:

„Vánoce jsou prostě dokonalý, a když je můžeš slavit dvakrát, je to ještě dokonalejší! Navíc české Vánoce mají krásnou atmosféru – různé tradice, rozsvěcení stromku a hlavně koledy! České koledy miluju! V Makedonii se koledy tolik nezpívají a nejsou tak chytlavý.“

Všichni vybraní informátoři při rozhovoru vypovídali o Vánocích podobně jako narátor Antonio (24 let):

„Slavim makedonský Vánoce, protože rodiče a brácha doma to tak dodržujou. Když jsou český Vánoce, já mám volno ve škole nebo v práci a doma si dáme taky slavnostní večeři. Až budu mít s přítelkyní dítě, rád bych to tak nechal a slavil dvoje Vánoce, ona je taky Makedonka.“

13. ledna oslavují Makedonci svátek Vasilica. V daný den se pečou tradiční mazníky.¹⁷

¹⁷ Mazník je srolované těsto do šneka, které se plní buď balkánským sýrem anebo mletým masem. Na závěr se do něj vloží zabalený penízek do alobalu a dá se péct do trouby.

O tomto svátku se více rozmluvila narátorka Adrijana (27 let):

„Večer v ten den se sejde celá rodina a všichni napíší na papírek svoje jméno. Z trouby se vyndaj upečené mazníky, které jsou většinou tři – jeden je pro moji rodinu, kterej se rozkrojí na pět kousků (já, manžel, dvě děti a poslední se nechává volný pro „náš domov. Druhý mazník se peče pro dospělé, jako jsou tety a strejdové. Třetí se pak nechává pro děti. Mazníky se rozkrojí podle počtu lidí v rodině a ke každému kusu mazníku se přidělí papírky se jmény. S mazníky se pak na tácu otočí 3x ve směru hodinových ručiček, a podle těch papírků se pozná, komu se má jakej kousek dát. Ten, kdo objeví ve svym kousku zabalenej penízek, bude mít celej rok štěstí. Když bude penízek v kousku „Náš domov“ – štěstí má v ten rok celá rodina. Tento svátek se mi moc líbí a pečeme mazníky i tady v Praze s přáteli z Makedonie, co tu taky žijou.“

Vodici je pravoslavný svátek, který se na území Makedonie slaví především v západní části země (města Gostivar, Kičevo). Je to den Zjevení Krista.

Svátek popsal narátor Blagoja (51 let) takto:

„Ráno se všichni z vesnice sejdou v kostele, kde je připravenej bazén. Ale není to normální bazén, je betonovej. Nejdříve se všichni modlí a předčítá se z Bible. Pak si všichni mladistvý stoupnou okolo bazénu a kněz hodí zlatý kříž do bazénu. Všichni mladý tam musej skočit a ulovit vhozenej kříž. Komu se podaří kříž najít, bude mít celej rok štěstí. V případě, že je ve městě jezero (např. Ohridské ve městě Ohrid) nebo řeka, hodí se kříž tam.“

Narátor Antonio (24 let) se pochlubil, že se mu v mládí podařilo kříž vylovit:

„Byl jsem na sebe v tu chvíli fakt pyšnej, že se mi to podařilo. Taky jsem byl šťastnej a věřil, že mi kříž v novém roce pomůže a pomohl. Horší je, že bylo zrovna asi -2 stupně, je to v polovině ledna a tak jsem pak dva týdny byl nemocný. Stálo to ale za to.“

Zatímco v tomto roce se Vodici mezi Makedonci žijícími v České republice neslavil, minulý i předminulý rok svátek někteří z nich tradičně oslavili. Vodici se konalo v mužském monastýru Proměnění Páně v Těšově na Chebsku. Jedná se o pravoslavný monastýr, ve kterém jsou i dva monachové makedonského původu.

Pravoslavné Velikonoce, v Makedonii Velikden, jsou stejně jako katolické, pohyblivým svátkem. Vzhledem k odlišnému druhu kalendáře se termín pravoslavných Velikonoc od katolických různí, v letošním roce však připadnou na stejný čas.

Výpověď narátora Deniela (52 let):

„Naše Velikonoce se od těch českých moc nelišej. Ženy z rodiny připravují a malují vajíčka a peče se mazanec. Někdy se pořádá zabijačka. Rozdíl je v tom, že se u nás nechodí s pomlázkou, což jsem rád, ženu bych mlátit nechtěl. Tomu moc nerozumím.“

Narátorka Elizabeta (49 let), která má manžela makedonského původu a dvě děti, o Velikonocích říká:

„Velikonoce v Česku slavíme na vaše Velikonoce, ale tradice si uchováváme svoje. Nechodí se s pomlázkou koledovat. S dětmi barvíme vajíčka. Pak si každá z rodiny vybere vajíčko a rodina se rozdělí do dvojic. Ve dvojicích se pak klepe vajíčky o sebe, a komu křupne vajíčko z obou stran jako prvnímu, ten prohrává. Z rozbitých vajíček se pak dělá vajíčkový salát.“

Mezi významné aspekty, které informátoři/informátorky v souvislosti s popisem makedonské kultury zmiňovali byly makedonské pokrmy. Území Balkánského poloostrova, tedy i dnešní Makedonie bylo po dlouhá staletí pod nadvládou Osmanské říše. Tato skutečnost ovlivnila i makedonskou kuchyni. Makedonské pokrmy často vychází z turecké kuchyně. Dále se při přípravě makedonských pokrmů mísí vliv balkánské a středozevní kuchyně. Makedonci s oblibou konzumují maso, nejčastěji kuřecí a rybí a ke všem jídlům podávají čerstvou zeleninu. Národním makedonským jídlem je Tavče Gravče.¹⁸ Na větší hostině nesmí chybět pečivo burek¹⁹, grilované mleté maso kebapi, pljeskavica nebo například musaka.

Všichni informátoři a informátorky v rozhovorech uvedli, že je pro ně makedonská kuchyně určitým projevem „makedonství“, v hojné míře ji připravují i v České republice. Přiznali také, že ji upřednostňují před českou kuchyní, která jim příliš nevyhovuje.

¹⁸ Tavče gravče je pokrm ze zapečených fazolí.

¹⁹ Burek je plněný pečený/smažený pokrm z listového těsta.

„Když jsem sem s našima přijel, nic mi tu nechutnalo. Zvlášť ve školní jídelně jsem kromě polívky nemoh sníst nic. Teď už je to lepší, nejradši mám tatarák, guláš, svíčkovou. Když jsem ale doma, vařím anebo máma vaří makedonská jídla a společně chodíme do balkánských restaurací v Praze.“ (Antonio, 24 let)

Na českou kuchyni se v rozhovoru zaměřil také narátor Blagoja (51 let):

„Českou kuchyni si občas dám někde v restauraci, ale co bych v životě nesnědl je třeba kombinace svíčkový omáčky s knedliky, brusinkami a šlehačkou. Stejně tak nechápu, jak může sladký jídlo - buchty, kynutý knedliky s ovocem být hlavním jídlem. To je prostě dezert a ne hlavní chod. Rád si dám ale třeba guláš a zapiju to samozřejmě pivem, který je výborný.“

Vztah mezi českou a makedonskou kuchyní popsala také narátorka Adrijana (27 let):

„Radši mám makedonský jídlo, přijde mi i zdravější. Ke všemu se dává čerstvá zelenina – ta mi tady v Česku dost chybí. Jíme hodně drůbežního masa, ryb, ovoce, pečivo z listového těsta, balkánský a další sýry a samozřejmě ajvar²⁰ – ten nesmí nikdy chybět, nejlepší je ten domácí a skoro každá rodina ho na podzim dělá.“

5.4 Zhodnocení výsledků

Kvalitativní výzkum v rámci bakalářské práce ukázal, že se Makedonci žijící na území České republiky převážně identifikují s „makedonstvem“ – většina oslovených informátorů a informátorek sebe jasně a bez delšího váhání definovala jako Makedonce částečně ovlivněné českým prostředím. Tento vliv se projevuje například více užívaným českým než makedonským jazykem či dodržováním katolických svátků. Pouze dva dotazovaní v rozhovorech uvedli, že u nich po letech v České republice proběhla tak značná integrace do českého prostředí, že nejsou schopni sami sebe definovat jako jednoznačné Makedonce nebo Čechy, během svého životního příběhu konstruovali dvojí českou a makedonskou identitu.

Z provedených narativních a polostrukturovaných rozhovorů dále vyplynulo, že mezi nejdůležitější atributy etnické identity patří zejména makedonský jazyk, který většina informátorů a informátorek označila za jazyk mateřský. Pouze jeden informátor uvedl jako

²⁰ Ajvar je velmi oblíbený balkánský zeleninový pokrm. Skládá se z paprik, lilku a podává se jako příloha k masu.

svůj mateřský jazyk češtinu a svou volbu odůvodnil dlouholetým pobytem v České republice. Zároveň uvedl, že se mu v českém jazyce zdají i sny, což pokládá za jasný ukazatel mateřského jazyka. Narátoři a narátky mezi nejčastější důvody, proč je pro ně makedonština mateřským jazykem, uváděli, že je to jazyk, kterým se naučili mluvit jako první; jazyk jejich matky nebo rodné země. Z rozhovorů bylo patrné, že i přes to, že mnozí z oslovených v běžném životě využívají spíše český jazyk, makedonština pro ně navždy zůstane mateřským jazykem – významné bylo emoční propojení s tímto jazykem. Oslovení informátoři a informátorky se shodli, že se makedonský jazyk snaží nebo se budou snažit udržovat a předávat na další generace.

Oslovení dotazovaní se v rozhovorech shodovali také v tom, že svou etnickou identitu v hostitelské zemi projeví nejčastěji prostřednictvím makedonského jazyka, makedonské kultury, dodržováním makedonských tradic a svátků a upřednostňováním makedonské kuchyně.

Z odpovědí informátorů a informátorek taktéž vyplynuly představy o odlišnosti v mentalitě a chování Čechů a Makedonců. Dotazovaní sami sebe označili jako temperamentní, hlučné, společenské, přátelské a upřímné jedince, kteří jsou patřičně hrdí na svou zemi a národnost. Tím se v jejich pohledu neztotožňují s českou společností, která je podle všech dotazovaných chladná, uzavřená, málo komunikativní a přátelská, méně společenská a nedrží při sobě jako jeden celek – jeden národ. Makedonci jsou hrdí na svůj původ a svou zemi a ani přes špatnou politickou a ekonomickou situaci, která panuje na území Republiky Makedonie, by se své makedonské identity neradi vzdali. Současně si nedokážou představit, že by svou zemi měli kritizovat. V takovém přístupu spatřují zásadní rozdíl oproti české populaci, která na svou zemi údajně není příliš hrdá, kritizuje ji a v mnohých případech je se vším nespokojená. Makedonci své vlastnosti označují za pozitivní a často je uvádí jako polarizující prvky k negativním vlastnostem české společnosti. Na druhou stranu se dotazovaným na Čechích líbí, že se dokážou spojit jako národ alespoň při sportovních utkání a oceňují jejich bohatý kulturní život. Obdivují také společné rodinné dovolené, na které si Češi v průběhu roku umí našetřit.

Z odpovědí dále vyplynulo, že spolkový život makedonské komunity v České republice není příliš aktivní a stagnuje. Zpočátku větší migrace Makedonců do českých zemí zde byly snahy o založení makedonských spolků. V roce 2000 se dokonce jeden takový spolek podařilo založit, tehdy ještě jako občanské sdružení pod názvem

Makedonska Misl. Organizaci se nepodařilo udržet z důvodu malé členské základny a nízké aktivity. Za nízkou aktivitu mohl především nedostatek času způsobený pracovní vytížeností Makedonců. Její bývalí členi se však v roce 2010 rozhodli vytvořit facebookovou skupinu *Macedonians in the Czech Republic*, díky které je možné organizovat srazy Makedonců. Aktivně fungujícím spolkem je *Lastavica*, který sdružuje všechny obyvatele bývalé Jugoslávie, včetně Makedonců a několikrát do měsíce pořádá společné odpoledne či večerní programy. Samotní dotazovaní však na spolkovém menšinovém životě z různých důvodů (především pracovních) neparticipovali.

Výsledky výzkumu dále objasnilo, zda je možné „žít makedonský život“ i v prostoru České republiky. Oslovení informátoři a informátorky uváděli, že v dnešní době, která je ovlivněna procesy celosvětové integrace a globalizace není překážkou takový život prožívat i v hostitelské zemi. Narátoři a narátořky vypovídali, že je v České republice možné zakoupit si např. makedonské noviny, nebo si naladit makedonský televizní program, díky čemuž jim zůstává aktuální přehled o dění v jejich rodné zemi. Dotazovaní z mladší generace uvedli, že pro ně není problém uchovat si svou makedonskou identitu mimo Makedonii. V dnešním světě je prostřednictvím dostupné technologie (např. Skype) možné zprostředkovat kontakt se svou širší rodinou v Makedonii. Oproti předešlým generacím je současná generace ve výhodě, neboť nemusí žít v naprosté izolaci od své rodiny v Makedonii a od země celkově. Informátoři a informátorky se v rozhovorech svěřili, že v České republice nejvíce postrádají svou širší rodinu, přátele, tradiční oslavy svátků, makedonské jídlo a slunečné podnebí. Nicméně si uvědomují, že se jim v České republice daří mnohem lépe ekonomicky. Mají zde dobře placené zaměstnání, studují na vysokých školách, mají zde přátele, zázemí a rodiny. Ve většině případů však za svůj domov stále označují Makedonii.

6 ZÁVĚR

Prostřednictvím předložené bakalářské práce bylo možné nahlédnout do života jedinců makedonské komunity, která se nachází na území České republiky. I přesto, že tato komunita není početně významnou etnickou skupinou, má zajímavá specifika a odlišnosti od většinové české společnosti. Práce ukázala, zda se makedonští imigranti identifikují více se svou původní makedonskou identitou či preferují jinou z identit a jaké hlavní faktory je k tomu vedou.

Bakalářská práce byla rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce byly objasněny klíčové teoretické pojmy a koncepty, z nichž práce vycházela v praktické rovině. Jedná se o pojmy osobní (individuální) a skupinové (kolektivní) identity, dále byla vymezena etnicita jakožto specifický druh kolektivní identity. Dále zde bylo možné nalézt jednotlivé přístupy k etnicitě popsána byla také problematika etnické stereotypizace.

Praktická část se nejprve věnovala historickému exkurzu migrace Makedonců do českých zemí, který byl důležitý pro pochopení důvodů emigrace z Makedonie. Dále zde byly uvedeny tři hlavní migrační vlny, ve kterých do českých zemí pronikaly nejpočetnější skupiny Makedonců. Další část se zaměřila na vývoj makedonské komunity v prostoru České republiky v letech 1994 až 2016. Vedeny zde byly nejčastější motivy makedonské imigrace do České republiky.

Poté již následovala analýza a interpretace rozhovorů získaných v průběhu samotného terénního výzkumu, který byl založen na kvalitativním výzkumu v podobě biografické metody. Hlavní technikou pro získání stěžejních dat pro zodpovězení výzkumného cíle, byl narativní rozhovor s následným polostrukturovaným rozhovorem.

Provedený biografický výzkum ukázal, že se dotazovaní většinově ztotožňují s makedonskou identitou napříč generacemi. S tím byl spjat také úzký vztah k makedonskému jazyku, který byl pojímán až na výjimky jako jazyk mateřský a k Makedonii, která byla chápána jako „domov“. Silný vztah k „makedonství“ se projevoval také udržováním původních zvyků a tradic, v neposlední řadě „makedonskou kuchyní“. Pevná vazba k makedonské identitě však nezaručovala aktivní participaci na spolkovém životě menšiny, který v současné době stagnuje.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní zdroje:

ALLPORT, Gordon W., 2004. *O povaze předsudků*. 1. vyd., místo neznámé: Prostor. 576 s. ISBN 80-7260-125-3.

ASSMANN, Jan, 2001. *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor. 320 s. ISBN 80-7260-051-6.

BARTH, Frederik, 1969. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. 153 s. ISBN 978-15-7766-675-2.

BERGER, L. Peter, LUCKMANN, Thomas, 2001. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologie vědění*. Centrum pro studium demokracie a kultury. 214 s. ISBN 8085959461.

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam a kol., 2005. *Kdo jsem a kam patřím?*. 1. vyd., Praha: Sofis. 460 s. ISBN: 80-902785-8-2.

DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. 374 s. ISBN: 978-80-246-0139-7.

DOROVSKÝ, Ivan, 1998. *Makedonci žijí mezi námi*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v ČR. 351 s. ISBN 0-521-37637-8.

DOROVSKÝ, Ivan, 2015. *Studia Macedonica II*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita. 229 s. ISBN 978-80-210-7959-5.

DOROVSKÝ, Ivan, KIRJAKOVSKÝ, Dmitri, 2003. *Ilinden je v nás*. Brno: Albert. 117 s. ISBN 80-7326-018-2.

ERIKSEN, Hylland Thomas, 2008. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál. 216 s. ISBN 978-80-7367-465-6.

ERIKSEN, Thomas Hylland, 2007. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton. 272 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

ERIKSEN, Thomas Hylland, 2012. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.

HARTNOLL, Richard, 1997. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule*. Council of Europe. 108 s. ISBN 80-86734-08-0.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd., Praha: Portál. 440 s. ISBN: 978-80-262-0982-9.

HENDL, Jan, 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd., Praha: Portál. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HIRT, Tomáš, 2005. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o. 280 s. ISBN 80-86898-22-9.

HROCH, Miroslav, 2009. *Národy nejsou dílem náhody*. Sociologické nakladatelství (SLON). 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.

KOŠŤÁLOVÁ, Petra, 2012. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: Kulturní identita Arménie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 316 s. ISBN 978-80-7419-093-3.

LIPPMANN, Walter, 1992. *Public Opinion*. United States. 427 s. ISBN 978-0684833279.

PETRUCIJOVÁ, Jelena, 2005. *Multikulturalismus, kultura, identita*. 1 vyd., Ostrava: Ostravská univerzita. 66 s. ISBN 80-7368-083-1.

PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena, 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. 1627 s. ISBN 80-7184-310-5.

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing a.s.. 184 s. ISBN 978-80-2473-006-6.

SALZMANN, Zdeněk, 1997. *Jazyk, kultura a společnost*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. 211 s. ISBN 0009-0794.

SCHWANKOVÁ, Zuzana in BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam, 2008. *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: Ermat Praha, s.r.o. 292 s. ISBN 978-80-87178-01-0.

STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert. 228 s. ISBN 80-85834-60-X.

ŠATAVA, Leoš, 2009. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 2. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 216 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

TAJFEL, Henri, 1982. *Social Identity and Intergroup Relations*. Cambridge University Press. 528 s. ISBN 978-0521153652.

TESAŘ, Filip, 2007. *Etnické konflikty*. 1. vyd., Praha: Portál. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

UHEREK, Zdeněk, KORECKÁ, Zuzana., POJAROVÁ, Tereza (eds.), 2008. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy. Vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha. 259 s. ISBN 978-80-87112-12-0.

WILLIAMS, Raymond, 1976. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. USA: Oxford University Press. 349 s. ISBN 978-0195204698.

Internetové zdroje:

Active population [online]. State Statistical Office of the Republic of Macedonia. 2016. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW: http://www.stat.gov.mk/Default_en.aspx.

ČSÚ, Český statistický úřad. *Data - počet cizinců* [online]. 2016. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr.

HIRT, Tomáš, *Přehled nejasností spjatých s konceptem etnicity v perspektivě post-barthovských přístupů* [online]. 2007. [cit. 2017-02-18]. ISSN 1801-8807. Dostupné z WWW: <http://www.antropoweb.cz/cs/prehled-nejasnosti-spjatyh-s-konceptem-etnicit>.

Jaký je dnes den dle juliánského kalendáře [online]. Kalendář Béd'a. 2017. [cit. 2017-03-09]. Dostupné z WWW: <http://kalendar.beda.cz/jaky-je-dnes-den-dle-julianskeho-kalendare>.

MVČR, Ministerstvo vnitra České republiky. *Cizinci s povoleným pobytem* [online]. 2016. [cit. 2017-02-08]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>.

Peplemovin, Migration flows accros the world. *Macedonia* [online]. 2016. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z WWW: http://peplemov.in/#f_MK.

Makedonska Mislá. [online]. 2007. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z WWW: <http://mujweb.cz/makedonija/>.

Zákony:

ČESKO. *Zákon č. 101/2000 Sb., ze dne 4. dubna 2000 o ochraně osobních údajů* [online]. 2000, částka 32/2000 Sb. [cit. 2017-03-09]. Dostupné z WWW: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=49228&nr=101~2F2000&rpp=15#local-content>